

Фото Сергія Нужненка

Представники громадськості Києва, ветерани і волонтери пікетували Печерський райсуд, який укотре відмовив захисту у клопотанні щодо зміни запобіжного заходу одній із підозрюваних у справі про вбивство журналіста Павла Шеремета Юлії Кузьменко

18 лютого 2020 року Всеукраїнське товариство "Просвіта" імені Тараса Шевченка в Колонній залі Київської міської адміністрації (вулиця Хрещатик, 36) проводить літературно-мистецький вечір, присвячений Міжнародному дню рідної мови "З Україною у серці". Мистецьку частину забезпечує виступ Заслуженого народного ансамблю пісні і танцю України "Дарничанка". Художній керівник Петро Андрійчук. Початок о 18.00. Вхід вільний.

Таки Степан Дропан, а не Іван Федорович

Остаточно розвіяно ще один російський міт української історії — про нібито «старшість» російської книжки над українською

Микола ТИМОШИК, доктор філологічних наук, професор, журналіст

Новий наступ противників української України

Виокремлю три причини необхідності активізації на українознавчому полі небайдужої частини української інтелігенції.

Перша. В останні місяці в загальнодержавних та особливо у приватних засобах масової інформації (телебачення, радіо, преса) почастишали необгрунтовані, зумовлені зміною команди на українському політичному кораблі, випадки прямих і прихованих опонентів українського в Україні. Корабель, який вийшов із таким скрипом та запізненням, нарешті, на повнолюддя й обрав правильний курс, стали знову розхитувати. Таке розхитування спрямоване передусім на перегляд тих фундаментальних засад українського державотворення (історія, мова, культура), які в непростих українських реаліях уже були відстояні, обгрунтовані й захищені, довкола яких уже відбулися гострі й тривалі в часі дискусії і фахівців, і соціально активних українців.

У свіжому числі нового науково-популярного журналу "Український інформаційний простір" опубліковано в перекладі зі старої латинської мови й без жодного скорочення два досі незнані загалом архівні документи. У них ідеться про першу друкарню у Львові Степана Дропана від... 1460 року — за 112 років до приходу туди з Москви Івана Федоровича.

Оприлюднення змісту таких документів виходить далеко за межі інтересів певного кола дослідників і стає натепер предметом пізнання й осмислення українським загалом. Ідеться про підстави для свідомого українства й нової генерації його еліти щодо рішучого відходу від нав'язаних ззовні ідеологічних стереотипів і догм, за якими все українське, наше з духовної і матеріальної культури завжди розвивалося лише в тісному взаємозв'язку з російським, до того ж, постійно вважалося другорядним, принагідним, позбавленим самостійних ознак.

Ось і напередодні Дня Незалежності України в програмні тексти нового президента України, які цілком очевидно готували недовчені його помічники, знову перекочують радянські ідеологеми про першого українського друкаря Івана Федоровича та його "Апостол".

Друга. Початок третього тисячоліття приніс Україні чергову смугу поважних і знакових для пізнання національної історії ювілеїв, що мають безпосередній стосунок до ствердження означених вище фундаментальних засад гуманітарної політики держави. Йдеться про 450-річчя Переспонницького Євангелія, 360-річчя розгрому українськими козаками під Конотопом армії російських загарбників, 250-річчя подразника Російського імперії Івана Котляревського, 200-річчя "будителя українства" на Галичині Маркіяна Шашкевича. Ці дати могли стати, але, на жаль, не стали важливим чинником потужної промоції на державному рівні ідеї української України, початку запізнілої, але рішучої акції з дерусифікації національного інформаційного простору. Як і раніше, знаковість цих дат виявилася фактично непоміченою на рівні держави, їх відзначали зазвичай у середовищі громад-

ськості. Відтак заявлені російсько-радянські ідеологеми продовжують толерувати у верхівці новоприбулих на Банкову та Грушевського державників. У їхньому лексиконі дедалі частіше з'являються вислови про непотрібність звертати увагу на так звані конфлікти особистості чи такі ж події, а більше — на спорт, науку.

Третя. За умов перманентного пошуку, конкретизації й захисту в непростих суспільно-політичних реаліях національної ідеї молодій Українській державі ми так і не створили чесну й правдиву, базовану не на принесених ззовні ідеологічних концепціях, а на основі ретельного вивчення і введення до наукового обігу заборонених раніше архівних матеріалів, історію національної культури. Тієї складової нашого відродження, яку Ліна Костенко назвала "гуманітарною аурую нації".

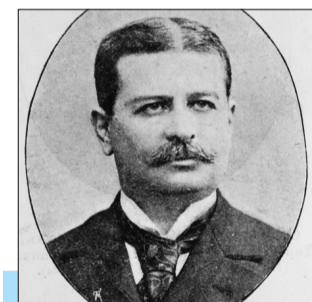
Закінчення на стор. 8—9

НЕЗНИЩЕННІСТЬ НАШОЇ ПАМ'ЯТІ

2

ІНТЕЛЕКТУ ДОСТАТНЬО. ПРОБЛЕМИ З СОВІСТЮ...

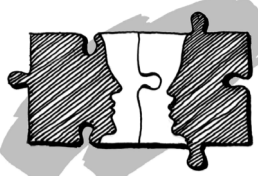
4-5

ЛІНІЯ ФРОНТУ — КУБАНЬ

10

Марія ПОРОХ,
член РО “Просвіта”
Світлини І. СУСАКА

Сесійна зала Косівської районної ради в останній день січня була багатолюдною. Тут зібралися містяни, вчителі та учні Косівщини, працівники Музею визвольних змагань, члени Клубу інтелігенції ім. І. Пелипейка, представники влади, громадськості, учасники та очевидці подій 1940—1954 років, воїни УПА, їхні родичі, а також репресовані за зв’язки з УПА з сіл Старого Косова, Вербовця і Сморної на презентацію книжки “Стежками Відважного і його побратимів”. Її автори — Парасковія Сусак-Курендаш, Оксана Швед, Володимир Куриндаш.

Захід розпочався співом Гімну УПА “Зродились ми великої години”. Отець Василь Павлюк спільно з присутніми провів молитву на Боже благословення.

А потім була літературно-музична композиція у виконанні школярів Старокосівського ліцею та Вербовецької гімназії, в якій учні зіграли ролі вояків УПА “Відважного”, “Соломона”, “Грома”.

Надія Пасічник звернулася до присутніх рядками свого вірша-присвяти “Воїнам УПА, моїм землякам”:

*Присілок Волиця, Вербовець і Сморна
Іще пам’ятають тривожні часи.
Душа кам’яніла, текла кров холодна,
Коли за свободу боролись сини.*

*На їхніх могилах хрести почорніли,
І тужать за ними карпатські вітри.
У вічнім спочинку уста заніміли —
Сплять хлопці-повстанці, мої земляки.*

*Згадаймо сьогодні усіх поіменно,
Хай мовиться тихо молитва свята.
І чорно-червоні в жалобі знамена —
Це слава і пам’ять героям УПА.*
“Стежками Відважного і його побратимів” — титанічна праця співавторів книжки упродовж 12 років, написана на основі спогадів старожилів сіл Старого

Залишаться назавжди в пам’яті людській

Косова, Вербовця і Сморної про учасників визвольних змагань, які полягли в роки опору більшовицькій владі, депортованих, котрі живими повернулися на рідні терени, членів їхніх родин, а також на архівному матеріалі (листи, довідки, публікації в газетах, журналах, книжках тощо).

Кожна сторінка видання — трагічна історія людських дол.

Відомо, що спогади з роками не прибувають, але є моменти, які не забуваються, і ними поділилися з присутніми Микола Ковалюк — племінник головного героя книжки “Відважного” (Юрія Ласитчука), коменданта кушової бойки; Петро Підлетейчук — один із тих, хто зовсім юним став на захист рідної землі, був засуджений до смертної кари, замінені на 25 років тюрми, а сьогодні — голова Управи Братства ОУН-УПА Косівської районної станиці імені курінного “Скуби”, хорунжий (псевдо “Спартак”). Виступили також Ірина Дмитрівна Шепетюк-Ворошук — дочка засудженої Ганни Лепкалюк-Шепетюк (псевдо “Марійка”), Анна Семенівна Богдан — голова Косівської організації Союзу українок,

очевидиця показового суду в місті Косові над Дмитром Рабиноюком (псевдо “Веселий”) та Петром Том’юком (псевдо “Підкова”), Васирина Михайлівна Яремін-Чистюк — депортована сестра засудженої Марії Яремін-Цицак (псевдо “Щасна”), яка була заступником кушового та авторкою збірки поезій “Із днів неволі і журби”.

Боротьбу Миколи Гринюка, керівника кушової бойки села Вербовця за незалежність України, через 70 років продовжила Андріана Сусак, онука його рідної сестри Васирина Гринюк-Розначук. Андріана — учасниця АТО, народний герой України, нагороджена орденом “За мужність” III ступеня, одна з героїнь документального фільму “Невидимий батальйон” (2017). У складі делегації українських дівчат-ветеранок вона відвідала штабквартиру НАТО, де розповіла міжнародній спільноті про війну України з Росією.

У залі не було жодного, хто б не пройнявся спогадами ветеранів, віршами, прочитаними В. Чистюк, які зворушували до сліз. Емоційності дійству надавали й щирі голоси дітей з ансамблю “Горицвіт” під керівни-

цтвом Дмитра Федорчука, проникливі слова ведучих Галини Риптик і Надії Пасічник.

Роздумами і відгуками про книжку поділилися Василь Глібчук, Богдан Глібчук, Михайло Цьок, Роман Матейчук, Іван Сусак, Михайло Рабиноюк, Уляна Павлюк. Своєю подяку авторам книжки у листі-зверненні висловив львівський науковець, дослідник визвольних змагань ОУН-УПА Василь Гуменюк.

Володимир Козьменчук — начальник відділу освіти Косівської РДА, у своєму виступі зазначив: “Відрадно, що на такому зібранні дуже багато молоді. Виховання підрастаючого покоління у національно-патріотичному дусі — невід’ємна частина навчального процесу. Керівники шкіл та вчителі сприяють і підтримують цей напрям, що особливо актуально сьогодні, у неспокійний для нас час. Щоб мати майбутнє, слід пам’ятати і шанувати своє минуле, хоч би яким гірким воно було. Наш обов’язок — підтримувати героїв, навчатися самим і навчати інших пам’ятати про загиблих і шанувати живих. Саме така книжка потрібна у навчально-патріотичному вихованні дітей, і я думаю, що вона стане підручником для нашої молоді”.

Від імені авторів Оксана Швед подякувала всім, хто долучився до видання книжки.

На завершення презентації Володимир Петричук та Михайло Мельничук нагородили грамотами та подяками Косівської РДА і районної ради авторів книжки та тих, хто безпосередньо допомагав у її виданні.

Сьогодні ми низько схиляємо голови перед пам’яттю тих, хто воював, хто зберіг для нас горді ім’я українця.

Дякуємо всім тим, хто відав найдорожче — молодість, здоров’я, життя за незалежність і побудову держави України, в якій ми зараз живемо.

Євген ЛУПАКОВ,
капітан I рангу у відставці, почесний голова Співки офіцерів України

У лютому 2020-го виповнилося 102 роки з дня героїчної загибелі — розстрілу московськими окупантами біля конов’язі Олександрівського військового інженерного училища (нині Київський ліцей імені Івана Богуна) українських офіцерів, що відмовилися перейти на бік червоних.

Під командуванням Якова Гандзюка в 1918 році частини I корпусу вчинили потужний опір більшовицькому наступу на Київ з півдня. Два полки I дивізії міцно тримали в своїх руках Шепетівку, Рівне та Здолбунів. II дивізія цього корпусу, спираючись на залізницю Жмеринка—Козятин, розброяла цілий гвардійський корпус у складі двох дивізій піхоти та дивізії кінноти, що був під командуванням відомої большевички Євгенії Бош. Корпус прямував через Жмеринку на Київ.

Тож поки був у Києві український уряд, частини I корпусу давали відсіч наступові численних большевицьких частин з півдня і заходу на нашу столицю.

8 лютого 1918 року, після 5-денного обстрілу Києва зі сходу та шалених боїв на вулицях, розлючені поразкою під Крутами окупаційні совєтські війська Муравйова увірвалися до міста. Почався масовий терор над місцевим населенням та військовими, які, розпропаговані до цього червоними агітаторами, відмовилися “воювати з братами росіянами”...

Після розстрілу тисячі їх зарили в семи так званих братських могилах, а фактично — ямах, у різних місцях Києва. Розстріляли і покололи багнетами навіть Київського митрополита Володимира.

Українські підрозділи залишили Київ. Разом з ними поспішно перебазувалися до

Вшановуймо своїх генералів

Житомира і члени Центральної Ради, не надавши жодних розпоряджень чи наказів армійським частинам, які розташовувалися на оборонних рубежах столиці.

9 лютого авто командувача I Українського корпусу Якова Гандзюка виїхало з міста Біла Церква, де розташовувався штаб корпусу, до Києва. Йому необхідно було терміново отримати роз’яснення оперативної ситуації від військового міністра Миколи Порша та членів Генерального Секретаріату УНР, які днем раніше покинули столицю. Разом із Гандзюком були начальник штабу корпусу, генерал Яків Сафонов та керівник оперативного відділу полковник Олександр Гаєвський. На під’їзді до столиці загін червоних балтійських моряків зупинив їхню машину. Так усі, зокрема і Яків Гандзюк, потрапили в полон.

Під час допиту від пропозиції М. Муравйова перейти на бік большевиків Гандзюк, як і його підлеглі, навідріз відмовився.

Лише влітку 1918 року, вже за гетьманату Скоропадського, дружини страчених генералів саме з допомогою Гаєвського розшукали й впізнали тіла чоловіків в одній із численних київських братських могил на Солом’янській площі. За активної участі Павла Скоропадського, який добре знав і Якова Гандзюка, і Якова Сафонов, обох було перепоховано з військовими почесностями на території Свято-Михайлівського Видубицького монастиря. На могили Гандзюка поставили дубовий хрест з написом: “Генерал-майор Яков Гандзюк. 1873—1918. Зверски убит большевиками”. Російські окупанти, захопивши вчоргове Київ, звичайно ж, знищили могили українських військових і хрести на них...

Уже в наші дні на прохання сина генерала Якова Гандзюка з Каліфорнії могилу віднайшли історик київського некрополя Людмила Андріївна Проценко та киянка Антоніна Арсент’єва. Про це писали київські газети.

Пам’ять про героїв — українських вояків початку XX ст., свято бережуть нинішні українські офіцери. Члени Київської організації Співки офіцерів України з часу відновлення могил розстріляних воїнів доглядають за ними. Біля стін давньої Свято-Михайлівської церкви Видубицького монастиря вони щорічно вшановують їхній героїчний чин.

Рішенням Ради Київського міського відділення Всеукраїнського об’єднання ветеранів та Проводу Київської організації СОУ 9 лютого на могилі Героїв відбулася церемонія їхнього ушанування.

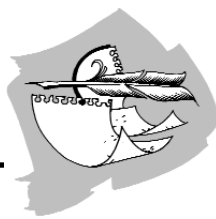
До участі було запрошено військово-службовців Київського гарнізону, студентів київських вишів та учні шкіл, патріотів-українців з громадських організацій та представників ЗМІ.

З ініціативи Українського інституту національної пам’яті та Міністерства оборони України ми вже неодноразово вшанували роковини їхнього героїчного чину. Але цього року нікого з представників нової влади і керівництва цих структур у вшануванні героїв, на жаль, не було...

Співка офіцерів України запропонувала Українському інституту національної пам’яті, згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України “Про затвердження плану заходів з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917—1921 років та вшанування пам’яті її учасників на період до 2021 року” від 26.10.2016 № 777-р, “Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2017—2020 роки” від 18.10.2017 № 743-р; Постанов Верховної Ради України “Про вшанування Героїв України та інформування громадян України про подвиги українських військових” від 21.02.17 № 1857-VIII, “Про відзначення пам’ятних дат і ювілеїв у 2020 році” від 03.12.19. № 325-IX та у відповідності до указів президента України: “Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016—2020 роки” від 13.10.2015 № 580;

Закінчення на стор. 5

Валентина СЕМЕНЯК
Фото авторки

Презентація вертепівського «Літопису»

У приміщенні обласної Тернопільської “Просвіти” відбулася презентація “Літопису товариства “Вертеп” — другого і доповненого видання, присвяченого 30-й річниці Товариства. Це спільний проєкт подружжя Надії та Петра Шимкових. Перший “Літопис” побачив світ 15 років тому, він був невеликий за форматом: перелік дат, кілька спогадів, трохи світлин.

— Цього разу ми вирішили до кожного згаданого року додати по кілька фотографій, адже вони були для нас знаковими. Остаточно всі дати ще не відновили. Це ще у майбутньому. Багато праці здійснено завдяки Оксані Гребеняк, художньому керівнику, яка вела записи упродовж останніх років. Друга частина шойно надрукованого “Літопису” — 10 спогадів членів Товариства “Вертеп”, — сказав член ради ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка Петро Шимків. До спогадів долучилися наші духовні наставники Олег Герман, Михайло Чорнопиский, Ігор Олещук.

— Літопис — це підсумок 30-річної діяльності Вертепу. Це історія нашого Товариства і в його діяльності, і в постатях. Ми використовували багато фотографій. Саме завдяки їм можна було відродити в пам’яті всі події, які відбувалися упродовж згаданого часу. Багато вертепівців погодились написати спогади про ті доленосні для кожного часи: як саме зароджувалось Товариство. Дуже дякуємо Олегу Герману, Михайлові Чорнопискому, який, до слова, був тоді викладачем у нашому педагогічному університеті. Це наші духовні батьки і ду-

ховні наставники. Вони завжди нас підтримували. Тішимося, що Товариство наше живе, а його робота і діяльність тривають у наших дітях. Готуючись до презентації видання, знайшла фотографію нашого дитячого вертепу за 2002 рік. У 2015 році сформувався

новий дитячий вертеп, по суті, це вже діти тих дітей. Художнє оформлення здійснив незмінний художник нашого Товариства Володимир Окрутний. Був час, коли Товариство випускало друковані видання. Це і перша весняна збірка про гаївки “Цвіт нев’яну-

чої поезії” (упорядник Олена Сташин — перший мистецький керівник), наша газета “Посвіт”, книжечки “Дарунки Святого Миколая”, “Христос родився”, “Україна понад усе”, видання про гаївки, зібрані етнологією у 1992 році, збірник повстанських пісень “Лицарі волі”. Знаковою подією було святкування п’ятиріччя Товариства. Тоді воно організувало Всеукраїнську конференцію “Скарби українського народу у житті молоді”. Матеріали конференції були видрукувані окремим збірником.

Емблема товариства — зірка, яку несе пастушок, із дзвоником. Він будить людей, сповіщає про народження Ісуса Христа. І так само це символ відродження нашої держави України, — розповіла голова Тернопільської обласної організації “Ліга українських жінок Тернопільщини” Надія Шимків.

— Вертеп відіграв у моєму житті важливу роль, а віднайшов тут багато друзів, однодумців. Ми

створили своє неповторне середовище, в якому дуже комфортно почуваємося. Стиль роботи змінився, змінилися часи. З’явилась волонтерська робота, просвітницька, видавнича, — сказав Василь Когут, голова Товариства “Вертеп”.

— 1979 рік, перший Вертеп, тоді у Тернополі не було вертепів, ми були першими. Ми ходили містом, по знайомих, по родичах. А завершальний фінал був на залізничному вокзалі. Там було багато людей. Ми поставили своє дійство. Пригадую, стояли на сходах, а люди — на другому поверсі. І коли ми закінчили наш виступ, на нас згори посилались, як сніг, дрібні гроші. Це було дуже несподівано. З наших виступів зібрали кілька тисяч рублів і передали у Фонд спорудження пам’ятника Соломі Крушельницькій, — згадує Тарас Гребеняк.

На презентацію “Літопису” завітала велика Вертепівська родина Гребеняків: батьки Тарас і Оксана, доньки Мирослава, Васирина, Марія, сини Маркіян, Устим. Не було тільки двох старших доньок-студенток — Соломі та Івонни. Але всі вони народилися з “Вертепу”. Хіба це не диво?

«Я виспіваюся в мелодії вітрів...»

Олена ЛОГІНОВА,
молодший науковий співробітник Чернівецького обласного музею Володимира Івасюка

У Чернівецькому обласному меморіальному музеї Володимира Івасюка 5 лютого згадували світлу постать українського письменника, науковця, фольклориста, громадського діяча Михайла Григоровича Івасюка (1917—1995 рр.). Саме цієї днини виповнилося 25 років з того часу, як Михайло Григорович пішов у засвіти.

Звучало відверте, зріле поетичне слово М. Івасюка — філософська поезія “Як прийде смерть...” у виконанні Назара Мошулі, студента I курсу Чернівецького політехнічного коледжу, учасника XVI конкурсу юних читців.

Зринали теплі, емоційні, ліричні спогади про високодуховну особистість свого викладача з уст доцента кафедри української літератури ЧНУ ім. Ю. Федьковича, кандидата філологічних наук, автора-виконавця Лариси Бережан. Мисткиня здавна залюблена у творчість геніального Маєстро, оригінально та напрочуд зворушливо виконала відомий твір Володимира Івасюка на слова Богдана Стельмаха “Запроси мене у сні свої” і авторську пісню на вірші Василя Симоненка.

З 2006 року у меморіальному

музеї Володимира Івасюка діє проєкт “Знайомство зблизка з відомими учнями М. Г. Івасюка”. Його гостями були Борис Бунчук, Володимир Вознюк, Надія Бабич, Богдан-Роман Хаварівський, Ніна Гуйванюк, Любомира Паранюк.

Нині гостею була Марія Вайно, українська письменниця, кіннодраматург, член НСПУ та НСКУ, яка мешкає в Івано-Франківську. Двічі ставала лауреатом Всеукраїнських конкурсів “Коронація слова” в номінаціях “кіносценарій” та “роман”. Письменниця була зворушена перебуванням у музеї, виставкою, де представлені архівні музейні документи, збережені з любов’ю Михайлом Григоровичем про літстудійців, адже працюючи викладачем ЧНУ ім. Ю. Федьковича, також керував літературною студією імені Степана Будного. 1975 року М. Г. Івасюк так писав про молодих літераторів, якими опікувався:

“Ми вже звикли до втішеного явища кожного навчального року: ряди університетських літераторів поповнюються свіжими силами молодих ентузіастів поетичного мистецтва, поєднаних палкою любов’ю до образного слова, бажанням розкрити багатющий духовний світ свого покоління.

Багатогранне, сповнене гли-

бокого змісту й чарівної краси наше сьогодення є тим життєдайним ґрунтом, на якому виростає й цвіте молоде Древо поезії. Але щоб досягнути його, зірвати достиглий овоч чи бодай зелений листочок, треба не шкодувати зусиль у праці — спостерігати нашу розмаїту дійсність і — а це дуже важливе! — самому жити повноцінним трудовим життям. Тільки так можна здобути уміння і наснаги для мистецьких відкриттів”.

Книжкова частина виставки з книжок та журнальних публікацій М. Е. Вайно створена з допомогою працівників бібліографічного відділу ЧОУНБ ім. М. Г. Івасюка (завідувачка — О. О. Гаврилюк).

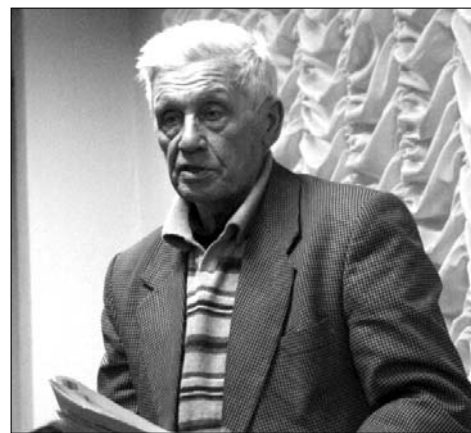
Марія Едуардівна емоційно згадувала роки навчання у Чернівцях. У її спогадах незримо присутні були і Михайло Григорович Івасюк, і Анатолій Миколайович Добрянський, і Василь Максимович Лесин, розповідала про свою творчість. Органічною і філософською є і поезія М. Вайно, бо “у чистий аркуш я рядкові зайти дозволю, як в нову оселю, занести хліб на чистім рушникові”. Гостя, вправно володіючи акторською майстерністю, змінюючи тембр голосу та емоцій, читала новели та шкціци, знайомила вдячню слухачку аудиторію зі своїми героями, ділилася сокровенним та дорогим. А захоплені енергетикою та акторською майстерністю авторки слухачі — науковці Лариса Бережан та Валентина Чолкан, письменник Володимир Вознюк, співачка Світлана Кобевко, головний спеціаліст управління культури Чернівецької ОДА Людмила Гаврилюк, заслужений художник України Манолій Тирон, викладач української мови та літератури політехнічного коледжу Наталя Темчук, студенти 302 та 301 груп філологічного факультету ЧНУ ім. Ю. Федьковича (спеціальність “середня освіта”), юний шанувальник творчості Лицаря слова Андрій Ковальов зі своєю мамою, бібліотекар ЧОУНБ ім. М. Г. Івасюка — обдаровували талановиту ученицю Михайла Івасюка гучними вдячними оплесками.

Світлий образ майстра слова

Ділюся з громадськістю сумною звісткою — відійшов у засвіти Іван Чернецький, відомий поет, публіцист, просвітянин, колишній голова Товариства книголюбів Волинської області, активний учасник багатьох мистецьких заходів. Народився Іван Іванович Чернецький 23 грудня 1935 року в селі Злоєць на Холмщині. Ще у дитинстві зазнав багатьох поневірянь і митарств, польські шовіністи убили його батька, а наприкінці 1944 року разом із родичами і тисячами українців був примусово виселений із милої Холмщини. Згодом Волинь стала для нього рідним краєм, тут навчався у школі, у педагогічному інституті імені Лесі Українки, тут написав свої перші твори, видав поетичні збірки.

Нещодавно ми розмовляли по телефону, ділилися враженнями від останніх подій, він розповідав мені про відзначення 80-річчя Луцької чоловічої середньої школи №1, де ми разом навчалися у десятому класі, я дякував йому за рідкісне фото нашого випуску 1954 року, жартували, думали про майбутні зустрічі...

Упродовж багатьох років ми дружили, підтримували один одного, я радів його успіхам у літературі й громадській діяльності. У його творчому набутку збірки поезій “Заручини”, “Двококос”, “Зірничі”, “Переклик”, “Сльоза”, “Літа”, “Вечірні розмови з Сірком”, “Подорожник”, збірки оповідань і новел “Допишу завтра”, “Сліди на снігу”, збірки творів для дітей “Зелені хатинки”, “Читаночки”, “Що повіз автомобіль”, “Незрозумілий цей Ілько”, “Подарунок для Іванки”,

“Такої мами нема ні в кого”, “Якого кольору вітер”.

Іван Чернецький був активним і в громадській діяльності, брав участь у відродженні товариства “Просвіта”, у заснуванні РУХу, товариства “Холмщина”, товариства репресованих та інших демократичних організацій на Волині, 1989 року був головою ініціативної групи культурних діячів за спорудження пам’ятника Тарасу Шевченку в Луцьку, який нині прикрашає місто. Його було нагороджено Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, удостоєно літературно-мистецької премії імені Агатангела Кримського.

Іван Чернецький був чуйним і уважним у ставленні до молодих літераторів, допомагав у їхньому творчому зростанні, мав багато друзів, шанувальників його таланту, особливо серед студентів та учнів, перед якими часто виступав. Його любили за ширість і відвертість, за гумор і простоту у спілкуванні.

Висловлюю глибоке співчуття дружині Марії Антонівні, дітям та внукам у їхньому горі. Велика подяка нашому другові й побратимові Іванові Чернецькому за все добре, що він зробив для України, рідної культури і літератури, для родини і багатьох людей. Світлий образ митця і друга назавжди залишиться в наших серцях. Земля йому пухом і царство небесне!

Олесь ЛУПШІЙ

Інтелекту достатньо. Проблеми з совістю, або Дефект головного дзеркала

Віталій АБЛІЦОВ

Вітчизняна й діаспорна еліти — рятівні кроки назустріч

“Чого не вистачає українській науці, щоб вийти на світовий рівень?”

— Для розвитку науки важливо не лише фінанси... Проблема набагато глибше. Це і питання організації наукового процесу, і навіть менталітету... Для початку достатньо просто скопіювати європейський досвід... Я впевнений, що наука в Україні може стати частиною європейського науково-дослідницького простору...

Це уривок з інтерв'ю з фізиком Л. Пономаренком (університет Ланкастера, Великобританія). Він досліджує графен — одне з відкриттів, що вважається найважливішим зі світових наукових супердосягнень останніх десятиліть, бо замінить зокрема транзистори (автори — нобеліанти 2010 року А. Гейм (дідусь цього науковця — український німець, активіст Центральної Ради 1917—19 років харків'янин М. Баєр) та К. Новосолов).

Подібних висновків-порад немало. Понад два десятиліття тому поетеса Ліна Костенко назвала одну з глобальних причин наших бід — *дефект головного дзеркала* (у кінці своєї лекції поетеса, згадавши казку Андерсена “Снігова королева” й дзеркало, що добро швидко перетворює на зло, повела мову про національну еліту, її відповідальність за долю Батьківщини. Принагідно доцільно нагадати, що за десять років до лекції Ліни Костенко за океаном у космос було запущено телескоп “Габбл”, який спочатку через різні непередбачені причини посилав на Землю нечіткі знімки вселенських просторів — як виявилось, причиною всього був саме дефект головного дзеркала “Габбла”. Кілька вимушених експедицій астронавтів врятували й виправили ситуацію).

Ліна Костенко стурбовано говорила про українські земні проблеми у Києві, а повернення до повноцінної роботи “Габбла” сталося у безкінечній глибині космічних просторів.

То чим зайняті наші лідери-провідники, котрі покликані їхніми долями ліквідувати дефекти українського головного дзеркала?

До речі, одним із провідних учасників проекту “Габбл” є американський українець, астроном Олексій Філіппенко.

Україна має високий інтелектуальний потенціал, який, на жаль, маловідомий і провладній еліті, і широкій громадськості.

Не сумніваюся, що наступні абзаци викличуть у багатьох читачів іронічні, а то й скептичні посмішки (але вірю, що в їхніх опонентів буде не менше й радості за наш вражаючий розумовий і винахідницький потенціал).

Що є, то є: без участі наших інтелектуалів-ентузіастів мало що відбувається й ще відбудеться у світі. Для підтвердження цієї думки наведемо кілька прикладів — і

не лише з видноколів, народжених ініціативою А. Нобеля (принагідно зауважимо, що нині 51 лауреат-нобеліант вказав у автобіографії, що він нащадок вихідців з України — іншими словами, “наш”. А це більше удвічі, ніж досягли разом поляки та росіяни).

Отже, продовжимо тему дослідження та освоєння Космосу.

Галичанин І. Богачевський (1928, Сокаль на Львівщині — 2010, Лос-Аламос, США) — автор формули “Bohachesky function”, що дозволяє конструкторам міжпланетних кораблів визначати енергетичні струмені в повітрі та космосі. Відкриття І. Богачевського уможливило реалізацію програми польоту на Місяць й повернення астронавтів на Землю.

Києвин Я. Яцків (народився на Івано-Франківщині, 1940) 2003 року став лауреатом премії Рене Декарта Європейського Союзу за участь в астрономічних дослідженнях, покликаних забезпечити високу точність роботи супутникових систем.

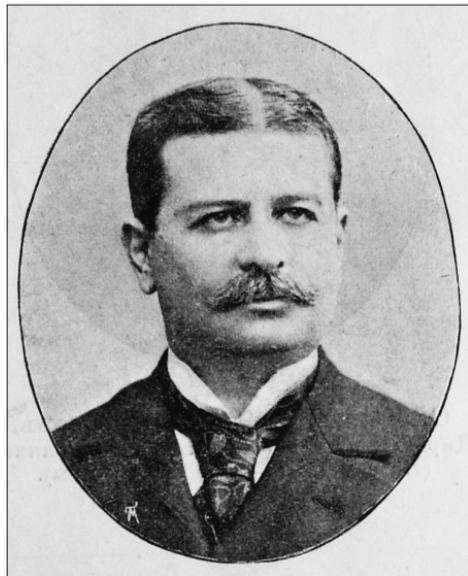
Б. Гнатюк (1915, Тернопільщина — 1998, США) 1993 року удостоєний престижної відзнаки Американського Інституту аеронавтики та астронавтики (AIAA) за активну участь у реалізації ракетних проєктів США, дослідженнях у рамках NASA (Національного космічного агентства США) для здійснення масштабних космічних проєктів, зокрема виробництва міжконтинентальних балістичних ракет “Трайдент” (“Тризубець”).

Закарпатець Н. Голоняк (народився 1928 року в США) створив перший у світі функціональний світлопроринюючий діод і напівпровідниковий лазер видимого спектра. Його винаходи дали змогу розробити червоні лазери, що використовують у CD- і DVD-програвачах. Нагороджений Національною медаллю науки США (1990).

Навіть поширений у нашому сучасному житті мобільний телефон створив виходець з України — сучасний американський військовий радіоінженер Мартін Купер (мати його народилася в Павлишеві на Кіровоградщині, а батько у Сквирі на Київщині).

Невідомий сучасний Одесі Я. Новиков — піонер УНР (Українського Нобелівського Руху)

Що вітчизняна еліта до 1991 року — проголошення Незалежності України — не мала можливості посісти належне їй чільне місце у міжнародному науково-освітньому рухові, те зрозуміло: імперія віками забирала все краще й розумне, що ми мали.

Яків Новиков

Нині ми вільні. Рух об'єднав і згуртував усіх і, скориставшись розпадом СРСР, спробував покінчити з пануванням в Україні чужинців. Але за першими кроками належало реалізувати наступні й перетворити нашу державу з потужним науково-технологічним потенціалом у передову європейську, чим зміцнювати позиції України на міжнародній арені.

Стосується це й Нобелівського руху, що зародився в Україні відразу після виникнення його в Європі та світі.

Зрозуміло, що нічого просто так не виникає. Завжди повинен з'явитися поштовх для доброго й корисного явища.

1849 року в Одесі народився Яків Новиков — майбутній відомий соціолог і економіст. Здобувши освіту у місцевому університеті й ставши професором у ньому, вчений упевнено утвердився в Європі як інтелектуал, до голосу якого прислухалися його сучасники. Невипадково ідеї Я. Новикова та його однодумців актуальні й сьогодні. 1975 року в США побачили світ збірник статей і книжки Я. Новикова (ініціював це лауреат Нобелівської премії миру 1933 року англійський публіцист Р. Енджелл — активний борець за мир та міжнародну безпеку).

На жаль, в Одесі життя і діяльність Я. Новикова майже невідомі, навіть у місцевому університеті. І це тоді, коли він сприяв кандидуванню 7-х гідних претендентів і 6 із них стали нобеліантами. За попередніми даними — це найбільше досягнення численних номінаторів (тих, хто представляє нобелівським комітетам гідних для відзначення).

Принагідно додамо, що Одеса дала світові десятьох лауреатів Нобелівської премії. Це російськомовні поети А. Ахматова (народилася в Одесі), Б. Пастернак (батьки одесити), американці: прозаїк Сол Беллоу, біофізик Р. Ялоу, економіст Р. Фогель, біохімік І. Роуз, співак-поет Б. Ділан, фізик А. Ашкін, британський драматург Г. Пінтер, французький фізик С. Арош. Отже, Український Нобелівський Рух — нині явище, що заслуговує на активну суспільну увагу.

2001 року побачив світ енциклопедичний довідник “Лауреати Нобелівської премії. 1901—2001”. Сьогодні один з його авторів — відомий громадсько-політичний діяч, академік НАНУ С. Довгий ініціював перевидання доповненого тому (від 2001 до 2020). Незабаром в Інтернеті з'явиться “Вісник громадської організації “Ініціатива підтримки Нобелівського руху”, буде реалізовано інші проєкти.

УНР — всеукраїнська реальність. Його прихильники діють у багатьох містах України. З книжкових видань передусім назвемо: “Нобелівська інтелектуальна еліта й Україна” О. Левченка, серія “Нехай не гасне світ науки” В. Шендеровського, “Під знаком Нобеля” Л. Шкляра і А. Шпиталю та “Родина Нобелів” І. Чекмана. Українська нобелівська бібліотека постійно поповнюється завдяки науковцям М. Сулімі, Ю. Килимнику, М. Довбенку та іншим.

Все пізнається у порівнянні

Для глибшого розуміння вищесказаного наведемо приклади розвитку Нобелівського руху у Львові, де ситуація щодо його розвитку, як кажуть, не краща одеської. Закономірний наслідок — втрата значною частиною суспільства почуття моральної відповідальності, а ще важливості поваги до держави.

Саме це, на моє глибоке переконання, й призвело до зневіри у нашу здатність розвивати науку (тисячі наших співвітчизників, емігрувавши з України, досягли на чужині (як видно з наведених прикладів) вражаючих успіхів).

Та прикро, що про це мало знають не лише школярі та студенти (крім одиниць), а й вітчизняні науковці (знову ж таки, крім одиниць). А дехто взагалі відверто дивується, що на подібні теми є сенс вести мову.

Іван Франко

У 2011—14 роках побачила світ двотомна енциклопедія “Львівський національний університет імені І. Франка” (1477 сторінок). Є у цьому фундаментальному чудово ілюстрованому виданні стаття про нашого видатного письменника, мислителя, громадсько-політичного діяча І. Франка (автори В. Корнійчук, Б. Тихолоз). Але рядок про те, що 1916 року І. Франко був номінований на Нобелівську премію, у статті відсутній.

І це у Львові, з яким пов'язано долі нобеліантів Е. Кендела (лауреат 2000 року, батько з львівського передмістя Олеськіва) та З.-Є. Стахіва (відзначений 2007 року, батьки галичани); номінованих на високому нагороду М. Бубера, О. Бальцера, Р. Вайгля, М. Гольдхабера; номінаторів Б. Каменського, А. Калину, Г. Рошковського, А. Бека, В. Шимоневича, Л. Попельського, Г. Кадія, Г. Гальбана, Я. Пруса, С. Бодзинського, А. де Марса та інших, котрі кандидували на престижну міжнародну відзнаку не лише галицьких, а й європейських та світових науковців.

Лише у статті про Р. Вайгля (автор С. Гнатуш) — видатного мікробіолога світового рівня, доцента Львівського університету, зазначено, що вченого було висунуто на здобуття Нобелівської премії. Додамо, що в енциклопедії є незначна інформація, з якої виокремимо статтю Я. Кравця “Нобелівські лауреати з літератури”, де зазначається, що у виші читають лекції на вказану тему та планують видання, присвячені їй.

“Масмо те, що масмо”.

Здавна й нині

Отже, хоч як сумно визнавати, українці й вихідці з України на чужині здатні вибороти престижні місця у шеренгах світової еліти, а вдома вони — аутсайтери.

Це що, інтриги давньогрецьких богинь Мойр, які тчуть нам нитку долі? Чи наші одвічні компромісність та байдужість?

Переживаємо ситуацію значно складнішу, якщо зважати можна порівнювати суспільні трагедії: нинішню й минулих часів.

Але історія — це і безкомпромісні протистояння цивілізацій, і міждержавні конфлікти, але й закономірні зміни поколінь. Хоч як дивно, але ми ще досі вичерпно не відповіли на запитання “Чому ці процеси в Україні відбуваються в атмосфері обов’язкового непримиренного протистояння суспільних угруповань?”

На межі між тоталітарним комуністичним режимом і демократичною незалежністю України виникли шістдесятники — і в політиці, й у культурі (це в Москві вони були звичайною фрондою, а у нас більшість з них стали лідерами насамперед національно-політичних об’єднань, передусім РУХу).

Як сталося, що діти й внуки шістдесятників (як покоління) стали непримиренною опозицією до старших генерацій?

У кінці 90-х років минулого століття (як швидко біжить час!) виникли початкові спроби осмислити минуле й сучасне вітчизняних літератури та літературознавства. В Івано-Франківську видавали відносно цікавий часопис “Плерома” (з грецької мови — наповнення, повнота, безліч). Головним редактором часопису був В. Єшкілев, а редактором проекту — Ю. Андрухович. Третє число “Плероми” було оголошене “малою енциклопедією”. Пізніше щось подібне спробували народити їхні тоді ще юні однодумці, але... нічого не вдалося: “Енциклопедія нашого українознавства”, як відомо, стала лише карикатурою на “Плерому”, а про “Україна ігредента”. 13+2” взагалі говорити нічого (от “запозичити” щось у класиків (тут — Ю. Бачинського та І. Франка) сьогодні майстрів безліч).

Вперта тенденція протистояння старшим поколінням триває. Один із сучасних авторів різноманітних текстів (мається на увазі С. Жадан) нахваляється знищити своїх попередників:

*Я вигадаю нові літери та розділові знаки
І вб’ю всіх старих поетів,
які ще щось пишуть...*

Цьому провінційному донбасохарків’янину, крім усього, найприємніше завершувати свої видання мічним матюкчям (наприклад, збірка “Балади про війну і відбудову”, “Кальварія”, 2001 та інші).

Якийсь оксюморон — примітивні тексти, скандальні назви “літгруповань”, а на високохудожню творчість — навіть натяку.

Природно, що все, про що йшлося вище, на жаль, повністю відзеркалюється у нашому шоденному житті, приклади з якого, сподіваюсь, відкриють логічну закономірність чи навпаки алогічність нашого теперішнього буття.

Оскільки говоримо й про Нобелівську тему, то зауважимо, що дезінформація суспільства — це не якась там прикличка. Такі ми!

Авторка відомого й популярного часопису “Кореспондент” О. Трибушна вважає, що А. Нобель не шведський, а швейцарський винахідник і благодійник і переконує у цьому читачів солідного журналу (видання від 8. 10 2010 року).

Творець книжки “Історія України: імена, події, факти (XX століття)” І. Довжук (Луанськ, 2002) твердить, що “в 1985 році В. Стус став лауреатом Нобелівської премії, яку так і не вручили йому” (стор. 167).

Зараз на вістрі уваги засобів масової інформації актуальна тема “Шевченківська премія”. Питання: як діють і вирішують набагато складніші проблеми нобелівські комітети? А просто: суворо дотримуються прийнятих за понад сторіччя правил, на які не впливає ні новий склад парламенту, ні нові президенти або прем’єр-міністри, ні інші причини.

У нас же все навпаки.

Згідно з існуючими правилами, Шевченківською премією нагороджуються літератори — автори творів, що написані за останні 5 років. Поезії І. Малковича — лауреата 2017 року, представлені на суд жу-

рі, датовані від 1984 до 2013 року. Отже, всі збірки, крім однієї, побачили світ у давно минулі часи. Ця делікатна ситуація викликала навколелітературну дискусію щодо правильності рішення Шевченківського комітету, який очолював тоді Ю. Щербак. Але поговорили й... забули.

Нещодавно у видавництві І. Малковича побачила світ книжка В. Голобородька “Яблуко добрих вістей”. В анотації читачам відкривається сенсаційна інформація про те, що 1983 року в Белграді було надруковано літературну антологію ХХ століття під промовистою назвою “Від бенгальця Рабіндраната Тагора до українця Василя Голобородька” (в Україні поширені й інші варіанти назви). Насправді антології під такою назвою ніколи ніхто не видавав, а сербські читачі 1983 року (тоді вони ще були югославами) одержали двотомник “Модерно світско песништво” — “Сучасна світова поезія”, куди пошасливилося потрапити й поезії В. Голобородька.

Розтиражована вифантазована інформація потрапляє до прихильників талановитого поета та дослідників його творчості і вже разом вони поширюють неправду далі.

Отже, перед нами переконливий приклад інформаційно-психологічного впливу на читачів, тобто суспільство.

Щодо того, що нині солідну установу — Шевченківський комітет очолив Ю. Макаров, то, по-перше: цей діяч уже входив до Шевченківського комітету як його член. А

Микола Баєр

по-друге: він у свій час невдало претендував на престижну відзнаку. Як один із керівників національного телебачення і як журналіст він нічим досі не прославився. Оцінюючи свої враження від раптового злету в життєвій кар’єрі, Ю. Макаров не вишукує виразів: “я довго матюкався”, “дуля вам” тощо. А щодо літературних смаків, то новий провідник Шевченківського комітету віддає перевагу “улюбленим”, крім класика світової літератури, зокрема лауреата Нобелівської премії 1982 року колумбійця Г. Маркеса (!).

Але ж Ю. Макаров як очільник Шевченківського комітету зобов’язаний мати відповідний освітньо-культурний рівень, талант і мудрість підтримувати тих, хто справді відповідає національним естетичним та художнім ідеалам.

Парадокс, але вітчизняний книгодрук і в таких “сприятливих” умовах розвивається. Це добре, от тільки книжки, що пропонуються й друкуються за межами України, не завжди досягають особливих успіхів. Той же С. Жадан відкрито підлаштовується під момент (демонструє свою здатність мімікрувати — краще сказати: пристосовуватися). Відомий роман “Ворошиловград” (о, там автор широко продемонстрував своє володіння московським матом) він перейменував для іноземців на “Зародження джазу на Донбасі”. А на обкладинку він якось “привабиву” околицю зі старим дерев’яним туалетом — будку, підперту з усіх боків.

На жаль, немало “виробників” книжкової продукції ходить у нас в “класиках”, хоча до цього статусу їм ще дуже далеко. Саме тому, що у словнику героїв їхніх “шедеврів” часто вживана солона матюкня (цікаво, що омбудсмен Т. Монахова великодушно дозволила письменникам “художньо” збагачувати нецензурщиною свою “творчість”, бо, виявляється, що вони художники (!) і вони так бачать світ. То, може, й у навчальних закладах введемо уроки “міцних висловів” та брутальних лайок?

Що ж робити?

Насамперед пам’ятати, що преса, радіо й телебачення — це унікальний спосіб психологічного впливу на суспільство. І якщо він використовується не для інтелектуального розвитку й утвердження національно свідомого громадянства, то створює викривлену реальність.

І насамкінець про найнаболіше — плагіат

Цей нахабний дикорос засмітив вже не одне з наших літературних полів. Найбільше сприяє його нестримному наступу ігнорування та незнання чинного законодавства, в конкретніше — авторського права.

Спритні нездари збирають найчастіше документальні видання, наприклад, біографістику, й наспіх роблять “свої” книжки, а потім пропонують їх невибагливим (чи байдужим до всього) видавцям, для яких головне — омріяний фінансовий прибуток.

Львівське “Видавництво Старого Лева” (головний редактор М. Савка, котра відома як нестримна саморекламниця своєї діяльності) “подарувало” читачам на перший погляд нібито цікаву книжку “НАШІ на карті світу” журналістки телеканалу “24” У. Скицької (власник телеканалу К. Кіт-Садова; попри звернення до т/к “24”, поширення й пропаганда присвоєної У. Скицькою інформації триває в передачах “Наші”, “Наші перші”. Залишається останній шанс — звернення до судових інстанцій).

Треба наголосити, що плагіатори, подібні У. Скицькій, добре розуміють, чим вони займаються, але нахабно продовжують своєю чорну справу. Названа вище плагіаторка лицемірно признається, що користувалася інтернетом та іншими джерелами. Але чому вона не вказала авторів, чия праця цинічно присвоїла?

Навіть назва поробки У. Скицької крадена — визначення “наші” давно вживають у публікаціях, присвячених нобеліантам — вихідцям з України — неукраїнцям за національністю.

Переглянувши написане й запитав себе: до чого ж ми дожили?

От удостояться (а раптом?) Нобелівської нагороди С. Жадан чи І. Карпа та О. Забужко і дехто буде вимушений опустити очі й пожаліти себе, що не був здатним захопитися їхніми “високохудожніми шедеврами”, наприклад, “Горілкою для воротаря” чи “Піца Гімалаї” І. Карпи або “Польовими дослідженнями з українського сексу” О. Забужко (до речі, коли не так давно О. Забужко все ж була відзначена Шевченківською премією, то іронічні журналісти не могли зрозуміти, в якій іпостасі вона відзначена — як публіцистка чи письменниця).

У європейську добу Відродження жив італійський художник Л. Б. Альберті (1404—1472). Він прагнув пояснити прекрасне через його антипод — потворне і був переконаний, що завданням мистецтва є не наслідування потворного, не виправлення його, а приховування.

Якщо ми прислухаємось до слів Л. Б. Альберті, то занадто базато нам доведеться приховати. А чи врятує це вітчизняну літературу?

Вшановуймо своїх генералів

Закінчення. Початок на стор. 2

“Про пріоритетні заходи щодо сприяння зміцненню національної єдності та консолідації українського суспільства, підтримки ініціатив громадськості у цій сфері” від 01.12.2016 № 534; “Про увічнення пам’яті видатних діячів Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки” від 16.05.05 р. № 793/2005; “Про вшанування учасників боротьби за незалежність України у ХХ столітті” від 28.01.10 р. № 75/2010; “Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917—1921 років” від 22.01.16 р. №17/2016; Закону України “Про правовий статус та вшанування пам’яті борців за незалежність України у ХХ столітті” від 09.04.2015 № 314, внести дату розстрілу генералів армії УНР Я. Гандзюка і Я. Сафонова до щорічного вшанування наших Героїв визвольних змагань.

Під час церемонії і вшанування героїв священник Свято-Михайлівської церкви Видубицького монастиря Київської єпархії Православної Церкви України о. Михайло провів літію за всіма загиблими за волю України.

Заступник голови Київського міського відділення Всеукраїнського об’єднання ветеранів, дослідник героїчного чину героїв-генералів та ініціатор встановлення пам’ятної дошки на місці розстрілу московськими окупантами наших генералів Олесь Гриб поінформував присутніх про результати своєї роботи. Він запевнив учасників, що пам’ятну дошку цього року буде встановлено.

Ліцеїст військового ліцею імені Івана Богуна Максим Стартанович, який прибув на вшанування Героїв разом із батьками та молодшою сестрою, сказав, що героїзм генералів Гандзюка і Сафонова є добрим прикладом для них, молодих ліцеїстів: “Вони є взірцем для нас, як служити українському народу”.

Дружина Героя Небесної Сотні Віктора Швеця п. Тамара зауважила, що герої Небесної Сотні також ішли на вірну смерть заради свободи і незалежності України, за наше майбутнє.

Порівняно з боєм студентів під Крутами, цей епізод більшовицько-української війни 1917—1921 рр. досі залишається білою плямою в історії. Кілька публікацій істориків та відомих дослідників, які вивчають цю сторінку нашої історії, не дають загальної картини. Громадськості досі мало що про це відомо. Тож героїчний чин розстріляних і нині піддається незаслуженному забуттю.

Зі широю вдячністю учасники віча пам’яті згадали істориків Тетяну Пархомчук та Ярослава Тинченка, які одними з перших виступили в пресі і розповіли про героїчну і водночас трагічну долю вищих військовиків І Українського корпусу. До цього долучився і нащадок Якова Гандзюка, вінничанин Степан Гандзюк, який ще до перебудови почав збирати відомості про розкиданий по світу рід. Це завдяки його зусиллям одна з сільських вулиць у Багринівцях нині носить ім’я генерала Гандзюка. Внучатий племінник генерала Іван Федорович Гандзюк доглядає за родинною хатою Гандзюків, яка дивом збереглася. Співробітник СБУ Олег Шевченко розшукав цікаві архівні документи про останній день генералів УНР. Київський колекціонер Олексій Шереметьєв надав для публікації фотографії з сімейного альбому Я. В. Сафонова. Кияни Лідія Гандзюк-Логвиненко, Тамара та Микола Нікітчюки також надали фотоматеріали для дослідників про Я. Г. Гандзюка.

Ось так ми, громадськість (не влада!), не лише вшановуємо своїх Героїв, а й відроджуємо правду про їхній подвиг. На прикладах їхнього життя і чину мусимо виховувати молодих захисників України.

Євген ЛУПАКОВ

Дмитро ПАВЛИЧКО

Про давньоруську (українську) літературу

Нема і не може бути сумніву в тому, що українська художня література появилася разом з появою слов'янського письма ще перед виникненням першої української держави — Київської Русі. Легко можна простежити в українській літературі XIX і XX століть мотиви давньоруської, тобто початкової української літератури. Досить згадати численні українськомовні переспіви “Слова про полк Ігорів”, **не переклади, а переспіви**, це важливо нам знати і розуміти. В російській та білоруській літературах таких переспівів майже нема. А в нас ледь не вся титанічна спадщина, велетенська споруда творчості Івана Франка стоїть одним кутком, а можливо, й двома кутами на творах давньоукраїнської, чи киеворуської літератури.

Згадаймо цикли його поезій: “Із книги Кааф”, “На старі теми”, “Притчі”, “Легенди”, “Па-

ранетікон”, книжка “Мій ізма-рад”, поема “Іван Вишенський”, вірші юнацькі “Із літ моєї молодості”.

Нарешті його численні наукові праці з питань давньоукраїнської, чи киеворуської літератури. Іван Франко переосмислив цілий космос нашої первісної художньої письменності духовного життя Київської Русі. Подібного явища нема ні в білоруській, ні в російській літературах. Якщо такі речі знайдуться, я зрадію й проситиму пробачення.

Ми, українці, повинні визнати, що в генетичній програмі художнього слова Київської Русі домінує мова, якою розмовляли будівничі київської, першої християнської церкви св. Софії. Кличний відмінок, якого нема в російській мові, там знайдений: “Святий Онуфрїю, молися за нас!”

Східні слов'яни, українці, білоруси і росіяни ніколи не були сіамськими братами. Українська нація не виникла в XIV столітті, як це намагаються твердити російські, шовіністичні “мовознавці”. Давньоруська література за мовою і за ментальністю своєю є українською. Вже за часів Володимира Великого і Ярослава Мудрого, і за часів західних князів наших Данила і Данила Романовича чітко прочитується окремо існуюча українська мова, а не просто відділена кимось від російської та білоруської художньої словесності.

Тут необхідно згадати статтю Івана Франка “В. Шурат. Історичні пісні”. Франко цитує строфу з четвертої пісні Василя Шурата, він являє нам образ першого митрополита Київської Церкви Іларіона, автора першого видатного релігійного і літератур-

ного твору Київської Русі “Слово про закон і благодать”.

Іван Франко пише: “У четвертім образку (йдеться про переспів “Слова”) лунає до нас могутнє, хоч книжне, Слово Митрополита Іларіона в похвалу пам'яті Володимира Великого. Франко цитує строфу з пісень В. Шурата:

*Хвалять всі землі, всі народи
Своїх подвижників віддавна...
Хвалім же і ми! У наші годи
Русь теж подвижниками
славна.*

Далі Іван Франко підкреслює: “Автор при кінці вірно зазначає, що слово Іларіона мужне аж понині”, воно справді — один з найкращих творів староруського письменства і не перестало й досі промовляти нам до душі і серця”.

Іван Франко — один із багатьох українських істориків, які визнали Митрополита Іларіона

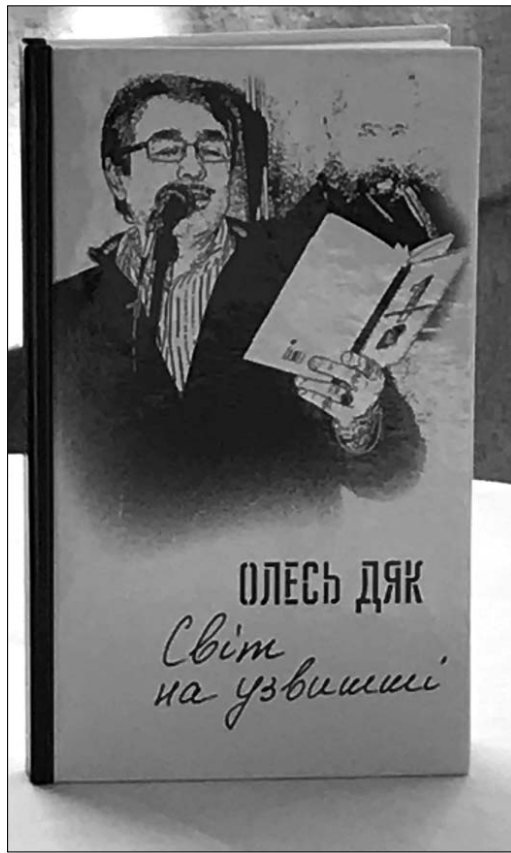
геніальним засновником мовної культури Київської Русі та її оборони від посягання візантійських монахів. Візантійські попи витіснили українську мову з християнської літургії за княжих часів, нав'язали нам силоміць грецькомовний церковний обряд.

Перемога грецької мови в боротьбі за християнство Київської Русі посприяла згодом перемозі над українською мовою російським чорним рясам, попам, що були солдатами імперії російських царів, а не месіонерами віри в Бога. І це тривало століттями, і це в наші часи різко проявляється в поведінці служників глави російської церкви Кіріла, його духовні отці взяли в руки зброю й разом з армією Путіна намагаються знищити українську армію, незважаючи на те, що в нашому війську є не десятки, а сотні російськомовних воїнів.

Ігор ФАРИНА,
член НСПУ

Мініатюри спрагле промовляння

Дяк Олесь. Світ на узвишші: поезії. — Дрогобич: Коло, 2019. — 216 с.: іл.

1. Карпатольвівське

Хоч би яке формовираження сповідував поет, хоч би які погляди проповідував, але над ним завжди тяжіє географія. Себто відчувається вплив місцини, де народився чи живе. Так було в усі часи, і плін літ не може нічого вдіяти супроти цього. Тому й Олесь Дяк не хоче протиставляти себе цій неблаганності. Він просто закарбовує у слові те, що є. Констатація факту? Безумовно! Але все це (хочу того чи ні) потребує уточнення. Отже, народився 1959-го на Прикарпатті. З 1976-го мешкає у Львові (за винятком років служби у війську). Закінчив філфак Львівського університету. Член національних спілок України (письменників і журналістів). Видав 18 книжок віршів. Заслужений діяч мистецтв України. Лауреат премії імені Степана Бандери.

Якщо говорити, враховуючи все це, то маємо нагоду мовити про поетичну карпатольвівськість. Адже віршар живе нею: “виблискує мізуньки (ріка дитинства — І. Ф.) біла стрічка — немає більш ріднішої води” (тут і надалі дотримуватимуся авторського правопису — І. Ф.), “тріумф очей — гіркі як львівська кава”. Спогади дитинства. Любов у літах дорослості. Все переплелось. А може, так і має бути, менталітет. Шемне відчуття ріднизни: “дорозі зрадити не смію — тече в крові моїй спориш”.

2. Тематичне

З процитованого видно коло зацікавленнь версифікатора. Але ці висновки — контекстуальні. Тим часом маємо прямі свідчення громадянськості, філософічності, пейзажності та інтимності поетичної мініатюристики Олесь Дяка.

Спершу поведу мову про громадянське начало. Скажімо, у тексті “Доісторичне” поет углибає у минувшину: “трави у полі запах дивовижний — вдихаю половецький аромат”. Але проминуло і сучасне тісно переплітаються. “козацький чуб/ ось і козак — чи упізнає Україну” (вірш “Хортиця”). Гостро реагує автор і на виклики наших днів: “на море

тіткою грози”, “спросоння вийшов на узлісся ганок/ і перша думка — ось де рай земний”.

Такою ж двочастинністю характеризується й інтимна лірика. Першоплановим, звісно, є вияв ніжних почуттів до жінки: “тобі співаю пісню про кохання — немов щасливий бубзюк на гнізді”, “світаю віршами до вас — рядочки слів один за одним”. Але любовна лірика Олесь Дяка отримує шарм за ширий показ любові до матері: “сивоволосий а дитя — до мами горнуся у віршах”, “коли ще мама в очка поцілує — лиш океан у відповідь шумить”. Хоча тут ще можемо балакати про перетини любовної лірики та громадянськості.

3. Поеднувальне

Переплетення у “світі на узвишші” маємо зримі й невидимі. Скажімо, читаємо мініатюру такого змісту: “схопив мене в обійми буйний вітер — танцюєм коломийку у степу”. Яскрава пейзажна замальовка? Погоджуся! Але водночас спостерігаємо і відсвіт громадянськості. Та підємо далі. Як на мене, то філософію і пейзаж поєднує цей текст: “снігом болю душу замітає — а від спеки годі й утекти”. Дехто, ймовірно, доплюсує сюди й інтимність. І, очевидно, матиме рацію. Близьким від істини він буде, коли вважатиме сув'яз пейзажу та інтимності — ознакою тексту: “морозу військо тупає ногами — твої вуста від льоду вберегти б”. Це так звана зрима поєднуваність. Зрештою, її сліди знаходжу і в інших поезіях.

4. Порівняльне

Для неординарного вираження замислів віршар вдається до

використання різних літературних тропів. Та чи не найчастіше надібую порівняння. Але говорити про їхню однаковість не доводиться.

Виділяються, напевно, його взірці зі сполучниками на кшталт “як”, “мов”, “наче”, “ніби”, “немов”, “неначе”... “асфальту запах / трав зелений шепіт — а я живу як птах/ у вишині”, “пульсує в скронях спогадів струмочок — вистрибує із серця наче пструг”, “осінній дощ немов гуцул похмурий — з топірчином плями суне днесь”. (Відразу зауважу, що не рядочки слів дозвонили для цитування, а навіть рядки, які принагідно впали у вічі).

5. Ще раз про образне

Та не тільки порівняльність причаровує. Добрих слів заслуговують метафори й епітети. Адже ці взірці тропів свідчать про точність та свіжість віршомислення. Хіба не на це спрямовані метафоричні зблиски: “прошкує терен за тобою”, “гризе молитву чорний птах”, “заснула кров у ріках сон-трави”? Чи не “примагнітять” до книжки епітети на взір “прошання манускрипт”, “трави ночі”, “містика тепла”, “пам'яті струна”, “піску кінь”?

6. Барвисте

Ви, очевидно, помітили, що літературний критик уже цитував взірці кольорових екстраполяцій. Нічого дивного. Адже барви у слововиявах супроводжують усю книгу: “цвіркун співучий в душу заглядає — у світ зелений кличе назавжди”, “забрів у хащі лісу непролазні — там білі вежі снігу до колін”, “сніжинки до ліхтарика прилипли — немов забракло жовтого тепла”, “вуркоче птаха вічності молитву — до ока липне чорна далечінь”... А іноді автор поєднує кілька барв в одному лаконічному творі: “сорочку мама гладко вишивала — в червоні маки білі рукави”.

7. Культурологічне

Ще однією ознакою часовиміру є культурологічність віршів. І зосібна, поетичної мініатюристи-

тики. Але є велика різниця між культурологічними акцентами у багатострофовиках і великих верлібрах та в лаконічних текстах. Якщо в перших ще якось можна пояснити експлуатацію чужої фрази чи прозору алюзію, то для других вона немислима. Цінується лише неповторність власного сприймання.

Олесь Дяк показав, що розуміє важливість цього питання. Звернемося хоча б до твору “Катерина Білокур”: “земля ж яка благословенно люба — на сьвіті полотен білокур”. Лише кілька рядків має текст, але автор зумів ємко і точно передати суть. Як і у вірші “Вознесіння”, присвяченому пам'яті 22-річного поета-оунівця, який підірвав себе гранатою, аби не потрапити у лабетти енкаведистів: “поет затис в руці гранату і не зраділа вража кров”.

8. Словесне

А від згадок про фразеологізми та афоризми прокладемо стежечку до інших тем слововираження й почнемо, либонь, з неологізмів: іх у “світі на узвишші” надібаю не багато, але вони так органічно вписуються у контексти: “ніжнослов”, “тихоплине”, “недихання”. Зрештою, висновкуйте самі: “тобі на вушко ніжнослов шепочу — воркуємо в раю духмяних трав”, “на березі ріки сидить рибалка — вслухається як тихоплине час”, “недихання — мовчання тіла такт”.

P. S. А завершити ці розмисли прагну ще однією паралеллю. Нині ми нерідко говоримо про японські хоку і польські фразки. Похвально! Але ж ми маємо і свої традиції. Досить, мабуть, згадати рубаї Петра Сороки, катрени Ольги Яворської, тривірші Василя Сагайдака, паліндромі Станіслава Бондаренка. Варто у цьому (далеко не повному) списку поетів-лапідарників розглядати і прізвище Олесь Дяка. Своєю новою книжкою він зробив впевнені кроки до утвердження цієї традиції. Не сумніваюся, що триватиме дальший пошук небуденного стилю слововираження і передусім у поетичній мініатюрі. “на моріжку пасеться кінь крилатий — вуздечка сяє мов рядок з вірша”.

Будівничий «вільної воскреслої держави»

Віталій МІХАЛЕВСЬКИЙ,
голова Хмельницького ОО “Просвіта”
ім. Т. Шевченка

До 130-річчя з дня народження Аркадія Петровича Животка

Донедавна для читачів материкової України, за винятком хіба що вузького кола науковців, ім'я Аркадія Животка залишалося невідомим. “Тихий, скромний, але невтомний трудівник, ідеаліст і патріот, людина дуже душевна і симпатична”, — так характеризував цього діяча секретар Українського технічно-господарського інституту в Мюнхені Григорій Комаринський. Може б, і залишилося непоміченим в українській історії ім'я Аркадія Животка з відходом у небуття його покоління, яке “марило про волю, йшло її здобувати, але впало на шляху”. Та повсюди, куди закидала його доля, попри труднощі й випробування, він весь час писав. Прізвище Животка можна знайти під різноманітними матеріалами на поховтих аркушах багатьох часописів Вороніж і Києва, Кам'янець-Подільського і Луцька, Ужгорода і Праги, Ульма і Мюнхена періоду 10–40-х років ХХ століття. Там же у різний час виходили друком і книжки цього автора — маленькі й великі за обсягом, насичені колосальним науковим фактажем і глибоко прокомментовані, але прості й дешеві у поліграфічному виконанні.

Животко Аркадій Петрович (криптоніми та псевдоніми: Ж-ко А.; Пухальський А.; Пуховський А.; Хо) народився 1(13) березня 1890 р. в с. Пухове Острогозького повіту Воронізької губ. (тепер — Воронезької обл. Російської Федерації). Закінчив Санкт-Петербурзький психоневрологічний інститут (1917 р.). Вступив до Української партії соціалістів-революціонерів (1917 р.). Обраний до Центральної Ради від Воронезької губернії. Голова Острогозької міської управи. Доповідав на земському зібранні в Острогозьку (27 листопада 1917 р.), де вирішувалось питання про приєднання Острогозького повіту до УНР.

Улітку 1918 р. приїхав до Кам'янця-Подільського, де вчителював. Був відповідальним секретарем газети “Життя Поділля” (органу Подільської “Просвіти”), членом Ради Подільської “Просвіти”. Він один із організаторів Товариства дошкільного виховання імені Песталоцці у Кам'янці-Подільському (з 1919 р.). Завідувач відділу дошкільного виховання Подільської губернської народної управи (1919–1920 рр.). Разом із урядовцями Міністерства освіти брав участь у ре-

формуванні притулків. Перебуваючи на Волині 1919 р., співпрацював із Кременецькою “Просвітою”, брав участь у діяльності Ужгородського товариства. Один із ініціаторів утворення Празької “Просвіти”.

1923 р. виїхав до Чехословаччини. Працював в Українському педагогічному інституті ім. М. Драгоманова на посаді доцента, керував архівом українського громадського комітету у Чехословаччині. З 1945 р. жив у Німеччині. Помер 12 червня 1948 р. у м. Ашаффенбург.

Аркадій Животко постійно дописував до періодичних видань “Трудова громада” (Кам'янець-Подільський), “Громадянський голос” (Львів), “Літературно-науковий вісник” (Львів), “Рідна мова”, “Краківські вісті” (Варшава), “Голос” (Берлін), “Українські вісті” (Ульм). Автор книжок для дітей: “Рукавичка”, “Майстеренка”, “Однієї ночі”, “Весняночка”.

Дослідник науково-педагогічної діяльності Аркадія Животка Ю. Калічак позиціонує його як “одного із фундаторів національного дошкільного виховання”, що не є перебільшенням і безперечно його ім'я можна ставити поряд із іменем С. Русової та інших освітян, які сприяли становленню системи дошкільного виховання в Україні на початку ХХ століття. С. Русова уважно стежила за кожною публікацією молодого колеги на педагогічні теми, часто відгукуючись на них своїми рецензіями. С. Русова порівнювала українського вченого з Й. Песталоцці, вважаючи А. Животка відомим

педагогом, що “всією широкою любов'ю до дітей нагадує великого швейцарського педагога”.

У статті А. Животка “Просвіта і діти” наголошується на тому, що “любов до рідного краю мусить бути вихована в серці, в душі кожного українця, і не лише дорослого. Цей шлях нам указаний самим життям. І це — шлях виховання дитини”.

Тісно співпрацюючи з міністром освіти уряду УНР, першим ректором Кам'янець-Подільського університету Іваном Огієнком, він оперативно розробляв методики й програми з українознавчих предметів, що повсюдно впроваджувалися тоді в навчальний процес. Його ґрунтовні статті “Фактори дошкільного виховання” та “До справ керування дитячими садками”, опубліковані на сторінках “Освіти”, були покладені в основу резолюцій педагогічних з'їзді, які проходилися в Кам'янець-Подільському під егідою Міністерства освіти. Пристрасне слово публіциста і патріота доходило до сердець різних читачів, не лише освітян, спонукало їх діяти: “Систематичне віками знищення рідної культури, чуття державності свого народу, недбалості до своєї мови і звикле рабство під чужою культурою, а також ті нездорові умови родинного життя... — все це викликає необхідність для воскреслої держави виховання нових, вільних громадян, сильних почуттям і міццю духу”. Чи не про таку воскреслу державу і про таких вільних громадян палко говорив у своєму виступі від імені селянсько-робітничого клубу Аркадій Животко під час зустрічі кам'янчан з Головою Директорії УНР Симоном Петлюрою 11 червня 1919 року. Через багато літ, будучи вже далеко від Батьківщини і зберігаючи найкращі спогади про спілкування з Симоном Петлюрою і як державником, і як журналістом, Животко напише сповнену теплоти і смутку ґрунтовну статтю “С. Петлюра — журналіст”.

Однак втілювати мрію про “вільну воскреслу державу” на рідній землі не судилося. У листопаді 1919 року, коли було вже однозначно зрозуміло, що Кам'янець-Подільський з дня на день буде в руках або поляків, або більшовиків, уряд УНР ухвалює непросте для себе рішення про полишення цього міста і облаштування українських державних інститутів за кордоном.

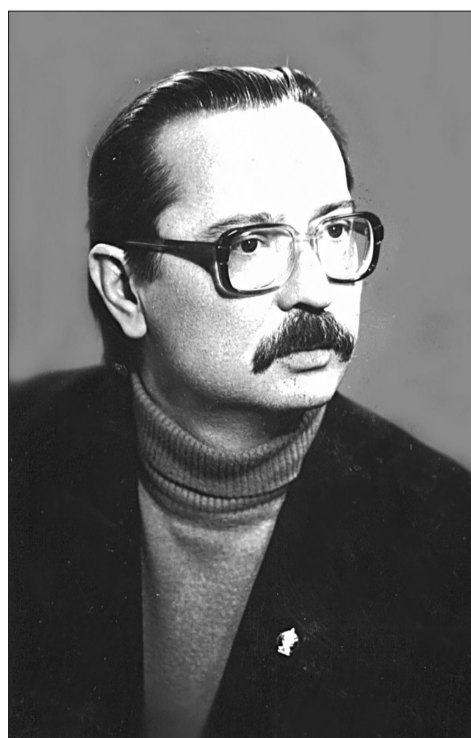
Наукова та педагогічна спадщина Аркадія Животка є актуальною і на сучасно-

му етапі розвитку української національної школи загалом та системи дошкільного виховання зокрема.

Ідеаліст і патріот, Аркадій Животко брався до кожної праці, де потрібно було рук і де не вистачало людей. Усе ж культурна ділянка була пріоритетною: позашкільна освіта, дошкільне виховання, педагогіка — в теорії і практиці — ось праці, яким він віддавався в молодшому віці... Але його “Історія української преси” буде ще довго єдиною основною працею на цю тему. До написання дослідження автор ішов десятиліттями, по крихах збираючи в різноманітних архівах, зі сторінок сотень, тисяч книжок, газет і журналів, що виходили друком у різний час і в різних місцях, найсуттєвіші дані щодо історії й сьогодення української журналістики. Публікуючи у формі різноманітних статей результати своїх наукових пошуків, увесь час мріяв про окремі книжкові видання з історії української преси.

“Історія української преси” побачила світ 1946 року в Регенсбурзі. Надрукована ця книга скромно — циклотилем (по-нинішньому — своєрідний ксероксний відбиток машинописного варіанта). На обкладинці видання зазначено: “Аркадій Животко, лектор Українського Технічно-Господарського Інституту. Історія української преси. Регенсбург, 1946”. Власне, це був своєрідний підручник з відповідного курсу, який вів Аркадій Животко в цьому інституті. До українського читача фундаментальне дослідження повернулося з великим запізненням — воно побачило світ 1999 року заходами видавництва “Наша культура і наука” з грифом Міністерства освіти України як навчальний посібник для студентів факультетів журналістики вищих закладів освіти. Навіть якби цей автор нічого не залишив по собі, крім “Історії української преси”, його життя можна було б розцінювати як подвиг, зважаючи на умови, в яких писав цю книгу, її наукову цінність, масштаби та повноту висвітлення матеріалу.

Аркадій Животко був не лише вченим, викладачем, а й громадсько-політичним діячем, педагогом і публіцистом, творча і наукова спадщина якого засвідчує про великий, але нереалізований через суспільно-політичні обставини талант. Талант, який він щиро й сповна прагнув використати заради української справи.

Українець із великої літери

Юрій КИСЕЛЬОВ,
член Правління Луганського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, м. Умань

У січні виповнилося 78 років від дня народження видатного українського поета Івана Низового (1942–2011), уродженця Сумщини, який згодом деякий час прожив на Галичині, а переважну частину життя (майже 45 років!) — у найсхіднішому обласному центрі України — Луганську.

Хоч би де Низовий мешкав, він був і лишився Українцем із великої літери, ширим і чесним патріотом рідного народу та держави. Про це яскраво свідчать сотні його віршів — блискучих зразків громадянської лірики, як-от:

*Затріщали підмостки й підпорки “вертени”
І змаліли клейноди комунних часів,
І долинули грізно з козацького степу
Відголоски забутих давно голосів.*

*І зійшовся народ під Богдановим дубом,
І Тарасовим словом народ мій прозрів,
Щоб молитись Вкраїні під вічним*

Тризубом,

Під вогнем синьо-жовтих її прапорів.

Ці рядки Іван Низовий написав на зорі української Незалежності, коли нація була сповнена надіями, а на невіправно червоній Луганщині вже готувався московський реванш, що через роки матеріалізувався в колабораціоністській так званій “ЛНР”. Поет не дожив до початку новітньої російсько-української війни та тимчасової кремлівської окупації Луганська, яким присвятив свої сили, свою працю, своє життя...

І хоча часи нині ніби давно не “комунні”, “вертеп” лишився все той же, злегка перефарбований і перефарбований із червоного на зелений. Багато поезій Івана Низового, написані 10, 20 і навіть 30 років тому, лишаються (на жаль!) незмінно акту-

альними й тепер, а деякі є просто пророчими. Наприклад:

*Здавалось, давно вже покінчено з культуром,
Так ні — залишилась від культу культура.
Неначе сидить хтось незримий за нультом,
“Покращує” наше життя.*

Попри великі поневіряння, які описував Низовий і які пережив він сам, поет завжди лишився оптимістом, він вірив, що Україна стане великою державою:

*Трагічної історії могла
Курганом слави стала й підняла
Народ козацький на святу вершину
Державності;
Священна булава
Богданова
Боронить Україну
Й щодень її утверджує права!*

Хоча сьогодні Україна стоїть перед новими випробуваннями, але натхненні патріотичні поезії Івана Низового не дадуть нам власти у відчай та безвихідь, вони надихають на боротьбу та перемогу. І в цьому теж неабияка заслуга автора перед наступними поколіннями українців.

Закінчення. Початок на стор. 1

Захована в латинську абетку українська правда

На завершення хрущовської відлиги, яка припала на другу половину 60-х років ХХ ст., в інформаційному просторі СРСР сталася подія, яка справила тоді ефект своєї бомби. Призвідцем її став журнал “Архіви України”. Попри вузькопрофільний статус — науково-інформаційного бюлетеня Архівного управління при Раді Міністрів УРСР, журнал цей мав незвично високий на нинішній час наклад: майже 21 тисячу примірників. Друге його число за 1968 рік відкривалося статтею Ореста Мацюка з назвою “Чи було книгодрукування на Україні до Івана Федорова?” Стаття виявилася надто сміливою як на той час, оскільки автор на поставлене запитання давав однозначно ствердну відповідь.

Молодому дослідникові, який готувався до захисту дисертації зі, здавалося б, суто технічної теми — історії паперу в Україні, пощастило першому віднайти в Центральному державному історичному архіві у Львові два документи, які однозначно вказували на існування в цьому місті друкарні... ще 1460 року, тобто за 112 років до прибуття туди Івана Федорова (Федоровича) 1572 року.

Обидва документи писані латинською мовою і датуються 23 липня 1791-го та 20 жовтня 1792 року.

Перший документ — “Заява монастиря Фіскальній колегії у Львові з проханням вжити заходи в справі повернення йому рухомого і нерухомого майна і в тому числі друкарні, приналежної монастирю від 1460 року на виконання провізорам братства всіх зобов’язань відносно монастиря”.

У другому документі — “Пояснювальній записці провізорів Ставропільського братства Львівському старосту у зв’язку з претензіями василіан на друкарню (засновану ще 1460 році львівським українцем Степаном Дропаном)” викладається, зрозуміло, інше бачення суті конфлікту й доводиться, що сама друкарня, заснована львівським міщанином українцем Степаном Дропаном до 1460 року, цілком на законних підставах є тепер власністю братства, а не монастиря.

Зіставивши й проаналізувавши ці й інші архівні документи, зокрема ті, що стосуються історії львівського міщанина Степана Дропана та його друкарні (а про це є ще кілька документів у львівських архівах), О. Мацюк безспідставно вважає “існування друкарні у Львові починаючи з 1460 року безперечним”, а Степана Дропана “зачинателем українського друкарства”.

Як могло статися, що такі два неспростовні документи, які з ніг на голову перевертали усталену доти російську (радянську) концепцію започаткування українського друкарства, не було вилучено з архівних тек москowsькими цензорами влітку 1939 року? Адже добре відомо, що в перші місяці приєднання західноукраїнських областей до складу радянської України всі крайові архіви та бібліотечні схови безпощадно почистили прислані з Москви численні “фахівці” в погонах офіцерів червоної армії.

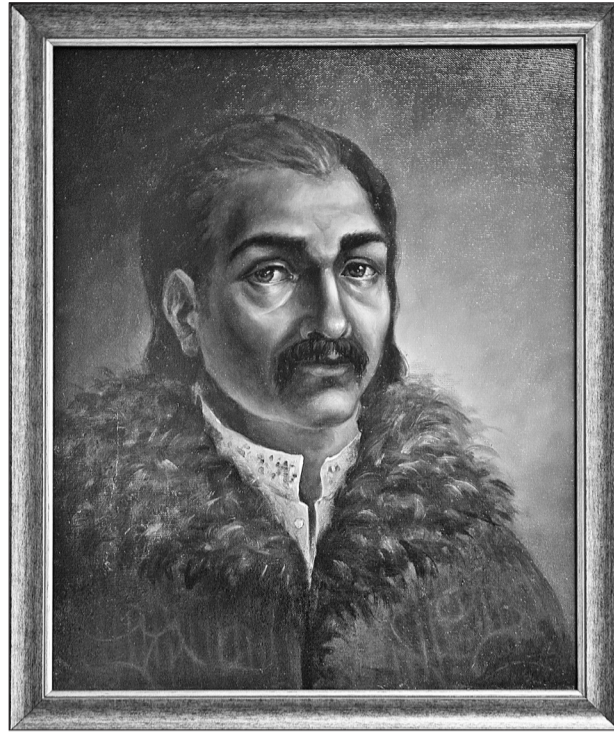
Можна припустити, що ці документи порятувала від знищення та обставина, що написані вони були латинською мовою і зберігалися від початку XVIII століття в численних теках, що мали стосунок до Протоігуменату монастирів чину Василія Великого. Отож москowsькі цензори свідомо оминули документи цієї цілком далекої від політики церковної інституції. Та й стара латина, яка домінувала на численних аркушах цього архіву, була не по зубам новоявленим переписувачам української історії.

Чому важливе відкриття не стало сенсацією?

Оприлюднене у фаховому виданні з архівної справи історичне відкриття Ореста Мацюка виявилось настільки неспростовним, що в інших умовах могло б стати приголомшливою сенсацією. Однак не стало. Чому?

Таки Степан Дропан, а не Іван Федорович

Остаточно розвіяно ще один російський міт української історії — про нібито «старшість» російської книжки над українською

Портрет Степана Дропана. З колекції Петра Юценка “Великі українці”, яка демонструвалася в Українському домі напередодні Революції Гідності. 2013 рік

Ідеологи комуністичного режиму вбачали у змісті цієї знахідки крайню небезпеку. І невідкладно вжили рішучих заходів, аби необачно випущеного з пляшки націоналістичного “диявола” знову туди загнати.

У який спосіб?

Наклад журналу “Архіви України”, де надруковано цю статтю, було вилучено з бібліотек усіх рівнів підпорядкування. Звичай система залишала по одному примірнику таких особливо “крамольних” видань і створювала для цього при найбільших книгозбірнях країни спецфонди, доступ до яких був дозволений лише окремим, перевіреним владою, офіційним рецензентам.

Вилучали такі примірники і в передплатників — за списками, які надавали спеціальним уповноваженим поштові відділення на місцях. Історія побутування українського друкованого слова і в дорядянські, і особливо в підрядянські часи переповнена драматичними прикладами таких вилучень.

Про один із них, пов’язаний якраз із так званим дропанівським виданням “Архівів України”, розповів на сторінках “Літературної України” 2012 року колишній студент філологічного відділення Рівненського педінституту Борис Березовець з міста Березного Рівненської області.

Щодо першовідкривача імені українського першодрукаря Степана Дропана нині вже покійного Ореста Мацюка, то за цю публікацію, за спогадами його колишніх колег, він мало не поплатився науковою кар’єрою.

Від кінця 60-х років ХХ ст. на тему дофедоровського книгодрукування в Україні, як і на витоки та основні етапи розвитку української рукописної книги, влада накладала суворе табу. Натомість усіляко заохочувалися й підтримувалися теми, пов’язані з діяльністю російського першодрукаря Івана Федоровича на українських теренах. За такі особливо “дисертальні” за радянщини праці дослідники ставали академіками й орденоносцями.

Неспростовні факти латиномовного літописця

Два документи, про які уперше йдеться в цій публікації, написані наприкінці XVIII ст. Однак своїм змістом вони переносять читача в культурно-просвітний і релігійний світ Львова на понад чотири століття раніше.

Цементуючим стрижнем справи є друкарня львівського міщанина Степана Дропана, подарована ним монахам василіянського чину Свято-Онуфріївського монастиря від 1460 року. Саме ця друкарня, а точніше, прибутки від неї стали причиною неабиякого конфлікту між двома юридичними сторонами: насельниками та піклувальниками монастиря — з одного боку і пайовиками монастиря, членами Львівського Ставропільського братства — з іншого.

Справа ця затягнута в часі й дещо заплутана в суті своїй через непоступливість обох сторін та цілковито протилежне тлумачення фактів. Не дійшовши упродовж тривалого часу згоди в питаннях належності друкарні та розподілу прибутків від неї, обидві сторони подалися за пошуком правди до вищих щаблів правосуддя краю — Цісарсько-Королівської Фіскальної Колегії Львівської Округи. Розгляд її, з невідомих причин, затримався. Справу цю розглядали не один рік.

Звернемо увагу на факти, які не піддають сумніву жодна зі сторін:

- друкарню подарував монастиреві львівський міщанин Степан Дропан 1460 року;
- акт цього дарування затвердив грамотою король Польський Казимир IV у 1469 році;

- стабільна прибутковість друкарні й річний відсоток від капіталу в сумі 7000 форинтів;

- зобов’язання братства після пожежі в монастирі й перенесення друкарні в інше місце виділяти щороку монастиреві для потреб знедолених 200 форинтів;

- відому книжку — писання Святого Івана Золотоустого — у цій друкарні видавали українським шрифтом двічі; від другого видання 1614 року примірник зберігся.

Тепер виокремимо факти, які кожна сторона інтерпретує по-своєму або заперечує:

- акт заснування монастиря в 1300 році (ченці вказують на латинський рукопис історика Зиморовича; ставропільці піддають сумніву);

- акт дарування монастиря василіанам (ченці вказують на Костянтина Острозького, ставропільці стверджують, що обитель Св. Онуфрія будували провізори, але пізніше могли подарувати його князеві з поваги до нього);

- сучасна належність друкарні Степана Дропана (ченці стоять на тому, що її подаровано монастиреві навіки-вічні; ставропільці стверджують — що тимчасово, лише щоб монастир підняти на ноги, і що вони після неодноразових пожеж фактично відновлювали друкарське обладнання своїм коштом, отож мають право тепер володіти ним).

- грошові суми, які нібито кожна сторона заборгувала одна одній (цьому питанню в документах, до речі, присвячено більшу частину з’ясування).

Свідчення наших і чужинських дослідників до уваги не бралися

Тепер, відділивши з двох аналізованих архівних справ факти головні й другорядні, приходимо до висновку: факт існування української друкарні у Львові до 1460 року — незаперечний.

Більше того, інформація про цю друкарню та її власника зустрічається в інших документах, які збереглися у львівських архівах і дійшли до нашого часу, а також у працях дослідників історії друкарства дорядянської пори.

Виокремимо найголовніші:

1. Рукописні матеріали, які умовно можна назвати “Хроніка монастиря”. Цю хроніку зібрав наприкінці XIX століття відомий богослов та історик церкви, професор і ректор Львівського університету Модест Гриневецький. Будучи протоігуменом василіянського монастиря, він мав можливість відшукати документи, а також записати розповіді ченців про історію та етапи розвитку Свято-Онуфріївського монастиря. На одному з аркушів цієї “Хроніки” є запис і про друкарню С. Дропана.

2. Інвентар книжок Словістського монастиря. Цей документ фіксує наявність серед інших різноманітних книжок у бібліотеці цього монастиря шість видань, надрукованих тогочасною українською мовою раніше, ніж побачив світ 1574 року “Апостол” Івана Федоровича — офіційно визнаної в радянські роки дати заснування українського друкарства.

3. Серед політично незаангажованих авторів фундаментальних праць із цієї проблематики дорядянської пори варто назвати польського вченого Є. Бандтке та дослідника історії слов’янського кириличного книгодрукування родом з Галичини Д. Зубрицького. У своїй “Історії друкарень у Королівстві Польському і Великому Князівстві Литовському і в краях закордонних, де польські справи творилися” про витоки друкарства у Львові Є. Бандтке ствердив однозначно: “Іван Федоров не заложив, а обновили тут друкарню руську р. 1573”.

4. Зубрицький у праці з історії друкарень у Західній Україні (вийшла у світ польською мовою) також наводить чимало аргументів на користь так званого дофедоровського книгодрукування у Львові.

На факти давнішого, ніж було прийнято на офіційному рівні, творення друкованих книг у цьому місті звертає увагу незаангажований до української минувшини польський дослідник І. Ходинський.

З якими ідеологічними стереотипами слід попрощатися?

У цьому контексті напрошуються запитання, які нині стають засадничими. Стосуються вони не стільки науковців хронічно упосліджуваного владою українознавчого напрямку, які у нас ще не перевелися. Йдеться про тих, хто на владному олімпі відповідає за гуманітарну політику Української держави.

До цих владоможців такі питання.

1. Чи буде нарешті подолано насаджовані зовні й зсередини застарілі ідеологічні стереотипи та догми, що протягом багатьох років стверджували в умах мільйонів наших співвітчизників принизливий комплекс малоросійщини?

2. Чи підемо ми, разом із переформатованим Інститутом національної пам’яті, вглиб у пошукач й аналізі саме архівних джерел, куди нас закликали ті небаїдужі попередники? Адже саме з політичних причин вони донедавна не мали можливості доступу до цих документів?

3. Чи дочекаємося на офіційному рівні відмови від заяложеного інтерпретаторства тез наукових авторитетів радянської доби і чи відмовимося йти далі за інерцією колись наперед стверджених згорі, до того ж поза межами нашого дому, орієнтирів?

Хто стоїть за яловими науковими “полемістами”?

Ставити такі запитання доводиться з певним присмаком гіркоти, бо й досі у нас тривають спроби збудувати не лише наукову, а й громадську думку надуманими полеміками, які вже відбулися, довкола яких уже були означені певні наукові акценти, учасники яких із обох сторін уже давно пішли далі у своїх наукових пошуках. Маю на увазі так звану

полемику на сторінках “Вісника Книжкової палати” у 2006—2007 роках, яку ініціював львів’янин кандидат технічних наук О. Мельников і яку підтримав ще один львів’янин письменник О. Сокуров запитанням, що було винесене в заголовок статті: “Чи було книгодрукування в Україні до Івана Федорова?”

Важливо зазначити, що першим таке запитання як головне в своїй сенсаційній публікації “Архівів України” поставив майже пів століття тому Орест Мацюк. І якщо професійний історик, знавший і авторитетний серед фахівців учений Мацюк на поставлене запитання давав ствердну відповідь, то поліграфіст за фахом Мельников та геолог за освітою Сокуров — заперечу.

Принциповою відмінністю цих публікацій був рівень аргументації. Якщо публікація в “Архівах України” рясніла конкретними посиланнями на шойно віднайдені архівні матеріали — передусім судову справу довкола друкарні львівського міщанина Степана Дропана, заснованої 1460 року, то в новочасних публікаціях згаданих двох авторів не було відкрито ніякого іншого нового документа, не введено до наукового обігу жодного іншого джерела, яким би заперечувалося справді сенсаційне відкриття Ореста Мацюка. Натомість домінував бездоказовий, викривальний стиль.

Безапеляційність таких “викривачів українського патріотизму у книгознавчій науці”, яким “Вісник Книжкової палати” надав трибуну, легко пізнається ось у цих витягах цитат: “справжні українці, виходячи з битих горщиків Трипільської культури”; “підкарпатські нащадки давніх укрів”, які “отримали жорстокий удар по самолюбству”; “підпора імползанної, однак хиткої будівлі національної виключності”; “низіві давно вже відділили національно свідомих українців, борців універсальної відмежованості древньої рами укрів, від своїх же (але із замутненою кров’ю) запроданців”; “хтось зловісно шепоче за мою спину”; “заатлантичні добродії світового українства”.

Провокаційні за намірами й бездоказові за рівнем аргументації публікації О. Мельникова і О. Сокурова у “Віснику Книжкової палати”, в яких було здійснено спроби ще раз реанімувати затверджену свого часу в Москві ідеологічну схему української другосортності зокрема й у контексті виникнення друкарства, не залишилися непоміченими в науковому і журналістському середовищі. З’явилися передруки чи й першодруки праць І. Огієнка, С. Сірополка, О. Лотоцького, Я. Запаса, Я. Ісаєвича, М. Низового, Н. Черниш, В. Стасенка, С. Гунька, автора цих рядків.

Їхні аргументовані дослідження розвивають ті стереотипи, які тривалий час не давали можливості у принципі вийти за межі політично zaangażованих дискусій довкола зовсім не другорядного питання: перший чи не перший Іван Федорович для українського друкарства?

Струшуємо з Івана Федоровича ідеологічну полову

Насаджувана з Москви упродовж тривалого часу наша національна другосортність не давала можливості ставити в інший, ширший, площині й такі питання:

1. Яким є справжнє місце російського першодрукаря Івана Федоровича в українському культурно-освітньому просторі?

2. Яким був вплив українського, зокрема львівського та острозького, оточення Івана Федоровича на становлення його як професіонала найвищої проби, як друкаря європейського рівня?

Щоб отримати відповіді на ці запитання, нам слід насамперед розпрощатися із нав’язаними ззовні стереотипами, до яких звикли. Ось найголовніші з них:

- великий син російського народу Іван Федорович прибув на українські землі з просвітницькою місією від Московського князівства;

- львівський “Апостол” 1574 року є першою друкованою книжкою на українській землі;

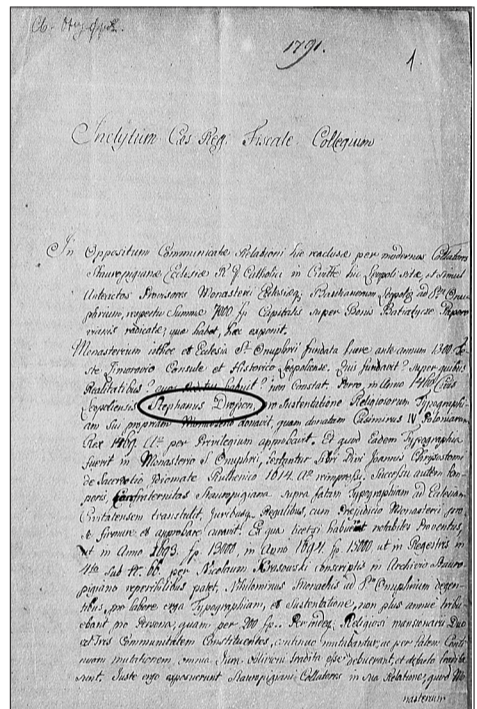
- піонер російського книгодрукування Іван Федорович заснував книгодрукування на землях України, Білорусі та Литви;

- до поширення друкарства на українських землях спонукали заходи активного збирача російських земель царя Івана Грозного щодо органічного включення усіх народів, що населяли Росію, до однієї держави і ствердження християнізаційної освіти.

Твердження ці з погляду сьогодення однозначно застарілі.

Отож настала пора не лише ствердити вже з’ясовані витоки та етапи розвою українського друкарства у контексті друкарні Степана Дропана 1460 року, а й переосмислити те, що ми знали досі про Івана Федоровича.

Іван Огієнко у своїй “Історії українського друкарства” присвятив цій постаті 60 із 490 сторінок. Нарікаючи на те, що про цю постать хоч і писано багато, але здебільше неконкретно, автор монографії слушно зауважує: “Хведоровичем звичайно цікавилися тільки на час ювілею. Минав ювілей, і велику постать друкаря знову забували до чергового свята... Може це свято (йшлося про 300-річчя від дня народжен-

Фрагмент із архівного документа — Заява Монастиря

ня друкаря — М. Т.) принесє нам щось нове в дослідях над життям великого емігранта, що вибрав собі Україну за батьківщину і на віки спочив на українській землі. Ця велика честь нашої землі накладає на нас також і відповідальний обов’язок — написати про Хведоровича так потрібну наукову монографію”.

До цього варто додати, що не лише монографію, а й спеціальний науковий збірник, серію дипломних, магістерських досліджень випускників напрямку підготовки фахівців із журналістики, видавничої справи та редагування, яких щороку стає дедалі більше.

Про що мали б знати українці зі старої-нової проблеми?

Сфокусуємо увагу на найголовніших і особливо актуальних натепах темах, переосмислення яких невинправданно затягнулося.

Про дофедоровське друкарство у Львові як предтечу появи тут Федоровичевого “Апостола” й “Букваря”.

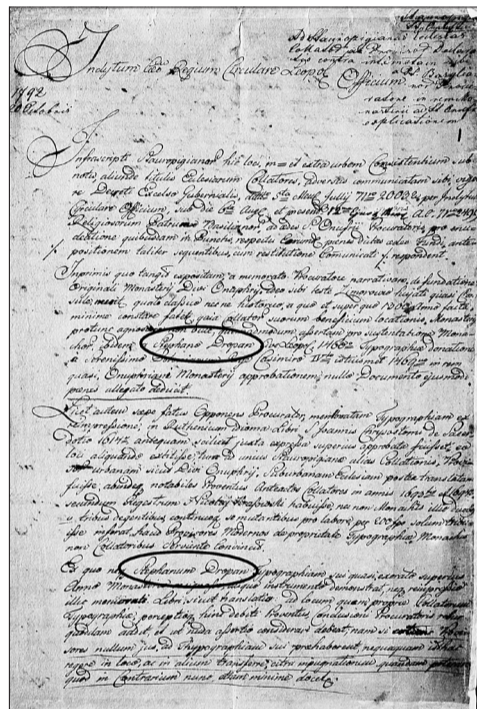
Історія із сенсаційною знахідкою Ореста Мацюка про друкарню львівського міщанина Степана Дропана 1460 року нагадує відому фразу, що народилася в українському суспільстві в 70-х роках минулого століття після інспіраційного зверху повсюдного публічного засудження роману Олеса Гончара “Собор”: “Я творю не читав, але категорично його засуджую”.

Цікава деталь. Після опрацювання Орестом Мацюком у 1968 році згаданих двох архівних документів до них не торкалася рука жодного іншого дослідника — аж до 2010 року. Підтвердження цього можна знайти на “Листі використаня документа”.

Що це за лист?

Своєрідний супровідний аркуш, який, за давньою традицією російських цензурних управлінь, а пізніше радянських контролюючих органів, долучався до кожного архівного документа. Його мусив заповнювати кожен дослідник, який виявляв бажання замовити й опрацювати такий документ. Розписуватися в цьому листі слід було за графами: дата використання; число використаних аркушів; для якої мети використовувався документ; характер використання — зроблено випуску чи копію. Отож за такою своєрідною шпаргалкою можна було в будь-який час вихарувати коло наукових уподобань того чи того дослідника та простежити за подальшим їхнім утіленням.

Показовий приклад. На листах використання документів львівського архіву в справі друкарні Степана Дропана першим стоїть підпис Ореста Мацюка. І дата — 1968 рік. Другим дослідником, який поставив за мету не лише зробити вписки з цих документів, а й скопіювати їх для повного перекладу українською мовою, є автор цих рядків. Дата замовлення цього разу — 2010 рік, майже через пів-

Фрагмент із архівного документа — Пояснювальна записка Ставропільського братства

століття після відкриття цих документів Орестом Мацюком.

Про справжні причини появи Івана Федоровича на українських землях.

Не з просвітницькою метою, не за завданням “ревного збирача російських земель” царя Івана Грозного просвітчувати малоросійський народ, а з вимушених обставин. Адже боярська Москва не сприйняла в себе оживленого Федоровичем винаходу Гутенберга. Спаливши його друкарню й помешкання, вона назавжди закрила друкареві шлях до повернення в російську столицю.

Про особливу результативність українського періоду (1572—1583) життя й діяльності Івана Федоровича. 11 українських років замість двох московських. Тут надруковано половину з відомих сьогодні назв його праць, наклад яких сягає 70 відсотків усієї його друкованої продукції, включаючи московський і литовсько-білоруський періоди.

Про односторонність помічників і меценатів Федоровича. Львівський магістрат, львівські братства, міщанин Сенько Сідляр, художник Лаврентій Пилипович, ігумен Онуфрійського монастиря Леонтій — усі вони охоче прийняли до свого товариства прийшлого друкаря, бо знали до цього силу й значення нового способу поширення серед людності друкованого слова, відчували вже сильну потребу в книжках.

Про роль князя К. Острозького в долі Івана Федоровича. Варто знати, нарешті, накладене радянськими дослідниками тавро на цього справжнього просвітника землі української як людину пихату й обмежену, який, цитую Є. Немировського, “сподівався запровадити в Острозі православ-

ну патріархію, бажаючи розповсюдити її вплив на українсько-білоруські землі і навіть Московську державу”.

Про національність і громадянство Івана Федоровича. Досі жодних документальних підтверджень його російського походження в науці не виявлено. Більше того, автори створеного нещодавно в Москві документального фільму про життя й діяльність Івана Федоровича, вперше показаного під час Міжнародної наукової конференції у Львові, присвяченої 500-літтю Івана Федоровича, чітко стверджують, що цей діяч народився в Польщі й має не російське коріння.

***

У цій публікації не слід шукати спроб українців “приватизувати” Федоровича (як це зробили росіяни) чи прагнення нав’язати суб’єктивні ідеологеми й бажання, за О. Сокуровим, “повалювати авторитет російського першодрукаря”. Ідеться про такі принципові речі:

- обов’язок українців самим писати, уточнювати і переглядати власну національну історію, широко залучаючи до цього колись заборонені ворогами незалежної України архівні документи;

- право України й українців бути безпосередньо причетними до з’яви найголовніших набутків Івана Федоровича “українського”, тобто основного, періоду його життя й творчої діяльності, а його самого вважати не лише фундатором постійного українського друкарства, а й визначним діячем культурно-національного відродження України другої половини XVI століття.

Поки що маємо, за словами харківського професора Миколи Низового, парадоксальну ситуацію: “Нашадки тих, хто, образно кажучи, виштовхав Івана Федорова за межі своєї країни, нині представляють себе єдиними й незперечними спадкоємцями його творчої спадщини. А ті, серед кого і разом із ким він провів найпродуктивніші роки свого життя, створивши головні свої праці і ставши друкарем-просвітником європейського рівня, залишаються обкраденими та зневаженими”.

Замість висновків

За існуючими в нашій країні порядками отримання дослідником на руки архівного документа зазвичай ускладнене. А якщо ви захочете ще й скопіювати той чи той документ, щоб оприлюднити, скажімо, в пресі, — за це треба платити. Державі.

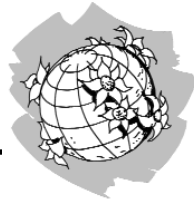
Цим могу дати відповідь на гостре питання, яке не раз сам собі ставив: чому наші молоді дослідники — майбутні магістри та доктори наук — принципово не хочуть братися за теми з архівним компонентом, та й самі архіви обминають десятою дорогою? Простіше обрати проблематику, яку можна швидко скомпонувати з інтернету. Благо, що явний плагіат в Україні виправдується як не найвищим рівнем влади. Для цього слід мати гроші та впливових посадовців від науки.

Щодо конкретної архівної справи, якій присвячена ця моя публіцистична стаття, троє річ не в тих грошах, які мусив заплатити архіву зі своєї кишені, а в перекладі її зі старої латини. Жодна інституція в Україні не взялася за це. А якщо й бралася, то виставляла таку суму, що й кількомісячної зарплати професора не вистачило б. І жодного спонсора з числа маєтних можновладців чи політиків, хто лише офіційно отримує щомісяця сотні тисяч гривень, такий дослідник не знайде.

Але бувають і винятки. І приємні винятки. За скрупульозну справу перекладу цих двох воістину історичних для українців документів добровільно взявся мій однодумець із Житомира, професор-поліглот Михайло Лещкін. Він — із когорти тих, кого запалив своїм високим житейським чином Іван Огієнко (митрополит Ларіон). І своє недавнє лауреатство премії імені цього великого Українця мій колега з честю підтвердив. Бо дав можливість пізнати сучасникам неспростовані факти латиномовного літописця.

Микола ТИМОШІК

Людмила ІВАНІКОВА

А що ми знаємо про той край і про синів України, що там живуть?

Про Кубань та її діячів написано сотні книжок, статей, брошур, монографій, відзнято художні та документальні фільми... А ще споряджено сотні фольклорних та етнографічних експедицій, записано десятки, а то й сотні тисяч фольклорних зразків та етнографічних матеріалів, опубліковано десятки збірників... Законсервована мова, традиції, звичаї, пісні, які давно уже зникли або трансформувалися на метропольних територіях — а там живуть!

Досліджують Кубань наші сучасники: історик і письменник Дмитро Білий, літературознавець і етнограф Віктор Чумаченко, фольклорист, етномузиколог Надія Супрун-Яремко, історик Анатолій Авраменко та інші самовіддані працівники науки і культури. Та чи доступні їхні праці широкому загалу тут, в Україні? Питання риторичне...

А як ведеться їм самим там, на Кубані, чи визнана їхня праця, чи є підтримка держави, братолюбних росіян, в оточенні яких живуть? Марно говорити. На Кубані, де проживають українці, немає жодної української школи, жодної бібліотеки, вчені, що троху дихнули в середині 90-х, знову зазнають переслідування і цькування і за своє етнічне походження, і за переконання.

2006 року було засновано Краснодарську крайову громадську організацію "Співдружність Кубань — Україна", яка спільно з українськими вченими (істориками, етнографами, мистецтвознавцями) провела Міжнародні наукові конференції, видавала збірники "Кубань — Україна: питання історико-культурної взаємодії". 2009 р. її прийняли в Міжнародну асоціацію українців. Та вся ця діяльність не мала жодної державної підтримки ні з боку України, ні тим паче з боку Росії, для якої така співпраця була не що інше, як "націоналістичний шабаш".

Про все це неодноразово писав історик Анатолій Авраменко. Дозволю собі процитувати уривок з його статті, написаної ще 2008 року, але актуальної і тепер: "Наша мета — не політичні гасла. Ми намагаємося робити те, чого не роблять державні діячі — намагаємося зберегти наукові і культурні зв'язки Кубані з Украї-

ною. Російські чиновники люблять поговорити про те, як гноблять росіян в Україні: закривають російські школи, витісняють російську мову з телебачення і т. ін. Але в Україні скрізь є російські школи, а в бібліотеках, книгарнях і кіосках переважає російськомовна література. Водночас на території Росії немає жодної державної української школи, а ЄДИНА Бібліотека української літератури в Москві була розгромлена 19 листопада 2007 року: знищено понад 900 комплектів українських газет (більше 200 назв) українською та російською мовами за 1988—2005 роки. Про те, що українська мова в Росії витиснена на узбіччя, говорять і дані Російської книжкової палати: навіть у перекладі з аварської мови, з івриту, з угорської мови друкують більше книг, ніж у перекладі з української. Українські політики також люблять гарні фрази, наприклад про те, що треба допомагати українській діаспорі, яка зазнає в Росії неймовірних труднощів. Але справа не посувається далі гарних фраз. Україна не робить для українців діаспори НІЧОГО. Відомий патріот України, професор Краснодарського університету культури та мистецтв В. К. Чумаченко ще в 2005 р. дав песимістичне інтерв'ю газеті "Вісник Товариства українців Кубані" під заголовком: "Прощай, Україно, ми були останніми..." На жаль, він має рацію: навіть на Кубані процеси асиміляції зайшли надто далеко. З 1930-х років на Кубані немає жодної української школи, в бібліотеках знищено всі книжки українською мовою, ні в магазинах, ні в кіосках немає в продажу українських книг, часописів і газет. Українською поки що ще звучать пісні, але, здається, скоро і їх треба буде перекладати молодому поколінню" (Авраменко А. М. Третя збірка "КУБАНЬ — УКРАЇНА" і деякі проблеми кубанської україністики. *Кубань-Україна: проблеми історико-культурного взаємодіяння*. Випуск 3. *Посвящений 70-літтю В. Г. Захарченко*. / Сост. А. М. Авраменко. — Краснодар: ООО "Картика", 2008. С. 6—15).

На жаль, голос Кубані не був почутий в Україні. Але його добре почули в Москві! 2008 року в Ростові-на-Дону несподівано з'явився Центр україністики Південного федерального університету на чолі з Е. А. Поповим. Альтернативний. На противагу вченим-україністам з Кубані, які по двад-

Лінія фронту — Кубань

Безперечно, ні в кого не виникає сумніву, що Кубань, Краснодарський край — це Східна Брама України. Не лише чорноморці, що переселились на Тамань у кінці 18 ст., а й сотні тисяч козаків з Гетьманщини та Слобожанщини (теперішні Київська, Чернігівська, Полтавська, Харківська області) освоювали і оживотворяли цей край. Годі говорити про те, скільком славним діячам культури, мистецтва, літератури й науки стала колискою рідна Кубань! Та все ж незагойною раню в серці України та українців залишається Кубань.

цять-тридцять років працюють на ниві південноросійського українознавства і написали сотні наукових праць, Центр розпочинає підготовку різного профілю фахівців по Україні. А дослідники із Краснодару звинувачують у тому, що вони "щільно окупували українську проблематику з суто меркантильних міркувань" та "навіть записуються в "етнічні українці". Було накладено повне табу на слова "українці" та "український", адже це, на думку ідеологів Центру, "возбуждення національної, расової та релігійної ворожбиди". Можна було вживати терміни "славянське населення Кубані", "православне населення", — але ні в якому разі не "українці". Вони, як пише далі А. Авраменко, й досі "переконливо" доводять, що чорноморські козаки, які стали частиною Кубанського козацького війська, вже в середині XIX століття не вважали себе українцями, що вже на початку XX ст. у Кубанській області склався єдиний субетнос російського народу — т. зв. "кубанське козацтво", який давно "відірвався" від українського народу, а т. зв. кубанська "балачка" перетворилася на "кубанський діалект" російської мови.

"Українська мова для кубанців не може бути чужою, — заперечує А. Авраменко, — на цій мові і зараз співають пісні в кубанських станицях. [...] Український лінгвіст і літературознавець Михайло Садиланко (1882—1973) писав, що "кубанський говір з цілковитою підставою можна вважати найбільш чистою, найбільш збереженою частиною української мови". Інший лінгвіст Іван Шаля (1891—1937) також відзначав, що словниковий матеріал зберігся на Кубані "ледве чи не краще, ніж на Україні. У мові кубанців трапляється чимало архаїзмів, що на Україні уже забуті". Але ці статті були надруковані в 1927—1929 рр., а у наш час такий висновок вже навряд чи буде правомірний: асиміляція кубанців у радянську і сучасну добу призвела до незворотних наслідків. У сучасному Краснодарі на вулицях не чути української мови".

"Слідів українського субетносу на Кубані не виявлено (!), — цинічно заявляють апологети путінізму, — дискусії навколо кубанського козацтва, його етнічної суті пояснюються досить просто. Хтось посилено працює над проектом створення могутньої української діаспори (!). І цим пояснюються прагнення до створення українських шкіл, своїх ЗМІ, обов'язкової закупівлі (або видання) книжок українською мовою, відкриття українських православних храмів" (!).

Проти діяльності ФСБ-шного Центру сміливо й різко виступив професор Віктор Чумаченко, за що жорстко поплатився втраченою роботою, здоров'ям, а згодом і життям... Це саме переживає зараз і Анатолій Михайлович Аврамен-

ко, відомий в Україні як один із авторів двотомної "Історії українського козацтва" та книжки "Українське козацтво: мала енциклопедія", член Наукового Товариства ім. Шевченка (від грудня 2017-го — голова осередку НТШ на Кубані, який фактично вже припинив своє існування), керівник наукового центру Краснодарської регіональної громадської організації "Співдружність Кубань — Україна" (від 2006 р.).

Народився Анатолій Михайлович 7 жовтня 1955 р. у Львові. Батько військовий, походив із с. Чаплище (поховане на дні Кременчуцького водосховища) і мав козацьке коріння. Мати — донька розкуркуленого Онисима Мазепи із с. Мирівка (нині Кагарлицького району Київської області), який загинув у концтаборі на Колимі. 1977 р. майбутній учений закінчив історичний факультет Кубанського державного університету, аспірантуру при Харківському державному університеті. Кандидат історичних наук (1985), доцент (з 1987). З вересня 1991-го — на посаді доцента Кубанського державного університету, де працював до 2011 р. Але за громадську позицію, зокрема й за виступи проти діяльності вищезгаданого Центру вчений зазнав переслідувань: він втратив роботу, залишився без засобів до існування і, уникаючи арешту, цілих чотири роки був змушений жити в Україні. Протягом 2012—2015 рр. А. Авраменко жив у Києві, збирав і досліджував матеріали з історії українського козацтва, історичної географії і картографії України, співпрацював з Інститутом історії та іншими інститутами НАН України, Науковим Товариством ім. Шевченка у Львові тощо.

У 2014 р. отримав українське громадянство. Однак погіршення стану здоров'я, неможливість вирішити проблеми з постійним житлом в Україні та перевезти туди дружину і сина (дружина — Давиденко Олена Анатоліївна, 1962 р. н., кандидат біологічних наук, син Михайло, 2001 р. н.) примусило А. Авраменка у 2015 р. повернутися до Краснодару.

Основні публікації вченого стосуються історичної географії, історичної картографії та аграрної історії козацьких регіонів Росії та України. Це розділи в наукових та навчальних книжках; впорядкування шести збірників "Кубань — Україна: Питання історико-культурної взаємодії" та ін. А. Авраменко — автор 70 статей у наукових збірниках та журналах, двох бібліографічних покажчиків. Ці публікації друкувалися у Харкові, Києві, Львові, Дніпропетровську, Донецьку, Запоріжжі, Одесі, Краснодарі, Москві, Ростові-на-Дону, Санкт-Петербурзі, Ставрополі, Казані. Крім того, 138 статей було надруковано в енциклопедії "Казачество" (М., 2003), 16 статей в енциклопедії: "Українське козацтво: Мала енциклопедія" (2006), 11

статей у книжці "Енциклопедія кубанського казачества" (Краснодар, 2011), 4 статті в "Енциклопедії історії України". Серед надрукованих навчально-методичних матеріалів — авторські програми навчальних курсів: "Вступ до історії світових цивілізацій", "Політична карта світу", "Історична географія". Головне наукове досягнення А. Авраменка — понад 150 історичних карт, надрукованих у різних виданнях, зокрема у складі атласів та енциклопедій. Серед них карти Азовського, Бузького, Кавказького лінійного, Катеринославського, Кубанського, Новоросійського (Дунайського), Усть-Дунайського Буджацького, Чорноморського козацьких військ. Він розробив і надрукував проекти атласів з історії козацтва та історії Кубані.

Та імперія не оцінила таких заслуг. Останньою краплею стала опублікована 2012 р. стаття пана Анатолія "Деякі наслідки панування комуністичного режиму в сучасній Росії та становище української національної меншини" (Співпраця СРСР і Німеччини у міжвоєнний період та під час Другої світової війни: причини і наслідки. Матеріали Міжнародної наукової конференції, м. Київ, 5—6 листопада 2011 року. — Київ, 2012. С. 293—307). Наче передбачаючи російсько-українську війну, вчений назвав Путіна агресором, ворогом і України, і Росії. А шойно почалася війна, на американському сайті надрукували ще одну статтю про становище українців Кубані (<https://www.forumdaily.com/putin-nasiluet-ukrainu-a-ona-spit-ichto-to-bormochet-vo-sne/>). Відтоді Анатолій Авраменко став ворогом путінської Росії, а також і всього свого оточення. Видатний учений з 2015 року не може влаштуватися на постійну роботу, живе з сім'єю на межі бідності, коштів не вистачає не те що на лікування, — навіть на харчі. Адже треба не лише займатись наукою та громадською діяльністю, а й утримувати сім'ю, хвору дружину, сина-студента... Крім того, Анатолій Михайлович катастрофічно втрачає зір (діагноз — катаракта), а грошей на операцію немає. У Краснодарі нема на що сподіватися — друзі так само бідують, а для всіх інших він — ворог...

Про все це я дізналася з розпачливих листів до мене та від друзів Анатолія Михайловича. Тож було прийнято спільне рішення про збір коштів на операцію, щоб хоча б урятувати зір. Тому звертаємося до членів "Просвіти" та небайдужих громадян з проханням про фінансову допомогу відомому вченому-українцю. Вартість операції на одному оці — майже тисяча у. о. Сподіваємось на милосердя і доброту кожного з вас!

Рахунок у Приватбанку, на який можна перерахувати кошти: 5168 7573 9388 1497. Отримувач Іваннікова Людмила Володимирівна.

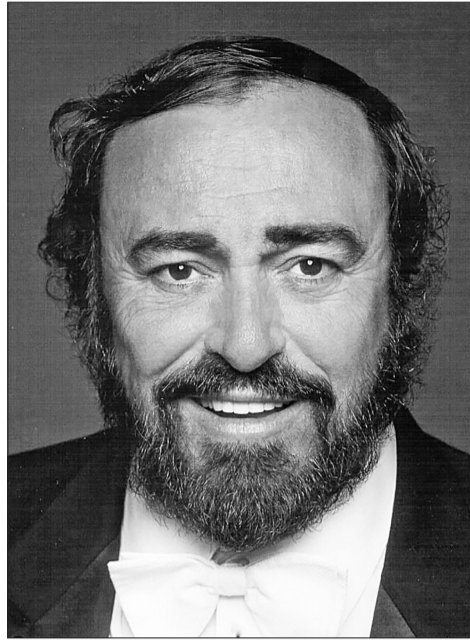

Володимир СКРИНЧЕНКО

Голос людини — унікальний природний інструмент і мусить звучати рівно й виразно — як будь-який інший інструмент... (Лучано Паваротті)

«Vivat Pavarotti» у Києві, або Ювілеї та ювіляри

Буває так, що артист виходить за межі свого творчого амплуа і стає улюбленцем широкого загалу. Для Лучано Паваротті ця щаслива мить відбулася під час “Концерту трьох тенорів”, де виступав разом із зірками світової опери — Пласідом Домінго та Хосе Каррерасом. Протягом життя Паваротті героїчно виконував головну свою місію — невтомно популяризував оперну музику. Той концерт, що відбувся в Лос-Анджелесі у липні 1994-го, зібрав біля телеекранів близько двох мільярдів глядачів. Між тим, ще за життя його увіковічили в елітних виданнях “Enciclopedia della musica” та “Le Grandi voci”, присвячених найвидатнішим музикантам і співакам Італії та світу минулого століття. Напевно, не тільки у цьому секрет популярності знаменитого італійського тенора серед меломанів усіх рас та кольорів шкіри. У квітні 2005 року синьйор Лучано завітав і до нас у Київ та виступав з Національним академічним симфонічним оркестром у Палаці мистецтв “Україна”. Як дар вдячності легендарному артисту за його щедрий внесок в оперне мистецтво ХХ століття і вшанування його пам’яті та 85-річного ювілею в Києві 27 березня відбудеться урочистий концерт “Vivat Pavarotti”. Автор музичного проекту — український тенор Володимир Гришко, друг і колега Лучано Паваротті, з яким виступав у свій час на сцені “Metropolitan Opera”.

У пошуках покликання

Лучано Паваротті народився 12 жовтня 1935 року в Модені, стародавньому італійському містечку регіону Емілія-Романья на півночі Італії. Батьки майбутнього маестро не мали жодного стосунку до оперної сцени: батько Лучано, Фернандо Паваротті, працював у пекарні, але захоплювався оперною музикою, навіть співав у хорі “Coral Rossi”. Мати Адель Вентурі була робітницею тютюнової фабрики. Сім’я Паваротті мешкала у скромному комунальному житлі, однак дитинство своє Лучано разом із молодшою сестрою Габріеллою завжди згадував з теплом.

Його першою сценою був кухонний стіл, на якому маленький Лучано горлав арію “La donna è mobile” герцога Мантуанського з опери “Ріголетто” Джузеппе Верді. Проте сусіди пробачали Лучано за цей лемент, адже він був єдиним хлопчиком на весь їхній 15-квартирний будинок. Ще у школі Scuola Magistrale він разом із батьком співав у церкві. “У мене батька був справжній італійський тенор, — згадував Лучано, — і все моє дитинство минало під його спів”. Але юнак мріяв про футбольну кар’єру, Спортивну академію, хотів стати голкіпером та виступати у скудетто. Батькам не подобалася ця ідея: його переконали стати викладачем у навчальних класах для школярів. З часом Лучано дедалі більше захоплювався вокалом, розпочав навчатися у тенора Арріго Пола, який відразу оцінив вокальні таланти юнака і погодився працювати з ним безкоштовно. Творчі пошуки Лучано Паваротті дедалі більше схилили його у напрямку вокалу, тим більше, що в колекції батька було чимало платівок Беньяміно Джиллі, Енріко Карузо, Тіто Скіпа та інших зірок італійської опери, яких юнак чув щодня.

Батько, завзятий фанат Енріко Карузо, скептично ставився до перших вокальних успіхів сина: “Ти гарно спі-

ваєш, синку, але ти — не Карузо”. Тим часом 1955 року хор “Coral Rossi” займає призове місце на конкурсі виконавців Eisteddfod в Уельсі. І Лучано урешті-решт вирішив стати співаком. Він зустрічає оперну співачку Аду Вероні, свою майбутню дружину, яка підтримала коханого та надихнула його на участь у конкурсі “Акілле Пері” в Реджо-нель-Емілія.

Оперний дебют молодого співака завершився перемогою, яка відкрила йому шлях до найкращих оперних сцен Європи і світу. Він отримує партію Рудольфа в опері “Богема” Джакомо Пуччіні, яку мали ставити у місті Лукка, на батьківщині композитора.

Усі гонорари від прем’єри співак витратив на святкування весілля з коханою.

У світі його мистецтва

У кар’єрі артиста визначну роль грає щасливий випадок. Оперний дебют молодого співака привернув увагу театрального агента Алессандро Ціліані, людини, званої в оперному світі. Він і допоміг Лучано отримати перший у житті ангажемент. Згодом Лучано сам стане фундатором міжнародного конкурсу для пошуку невідомих вокалістів “The Pavarotti International Voice Competition”. Але це буде потім.

А поки ще він дебютант, який радий отримати будь-яку роль на оперній сцені. 1962 року він виконує партію Альфреда із “Травіати” Джузеппе Верді в національному театрі Белграда, в Югославії, рік по тому підміняє тенора Джузеппе ді Стефано на сцені лондонського театру “Covent Garden” в опері “Богема” Джакомо Пуччіні, а згодом співає арію Рудольфа у віденській опері “Wiener Staatsoper”. 1963 року в Ірландії організовано перший сольний концерт Лучано. 1965-го його голос уже лунає на сцені “Florida Grand Opera” в Майамі, де знов підміняє тенора, співаючи арію Едгара в опері “Лючія ді Ламмермур” Гаetano Доніцетті. Його партнеркою по сцені стала австралійська співачка Джоан Сазерленд, сопрано якої Паваротті назвав “голосом століття”. Вона високо оцінила артистичні дані Лучано і запропонувала йому організувати спільне гастрольне турне. Протягом двох місяців він брав участь у 40 концертах, де здобув корисний досвід вокальної майстерності.

І нарешті збулася мрія Лучано Паваротті: він — соліст славетного театру “La Scala”, центру оперної культури Італії та світу, де з успіхом виконує партію Тибаль-

да в опері “Капулетті і Монтеккі” Вінченцо Белліні. Допоміг йому у цьому знаменитий диригент Герберт фон Караян, який переконав дирекцію “La Scala” взяти співака у штат.

Згодом Караян назве Паваротті найкращим тенором світу.

1967 року за арію Тоніо “Quel destin” в опері Доніцетті “Дочка полка” він отримав почесний титул “короля верхнього до”, оскільки легко й без напруження виконав в опері усі дев’ять нот “до”. Раніше цього не міг зробити жоден співак. 1968 року Паваротті вперше співав на сцені нью-йоркської “Metropolitan Opera” та повторив свій успіх в арії “Quel destin”. Нескінченні й бурхливі оплески меломанів були йому винагородою.

Ось так Паваротті поринув у вир оперного життя. Розпочинаючи з ліричних арій, зокрема Ельвіно в “Сомнамбулі” і Артуро в “Пуританах” Белліні, герцога Мантуанського в “Ріголетто” Верді поступово Паваротті доходить до драматичних оперних арій — Ріккардо в “Балі-маскарад”, Манріко в “Трубадурі” і Радамеса в “Аїді” Верді, Каварадоссі в опері “Тоска” Пуччіні.

З часом артисту стає тісно у межах театру. У 1970—80 рр. Лучано Паваротті стає медійною особистістю. Увесь час його можна бачити на телеекранах, його голос чути на світових оперних сценах і концертних майданчиках, зокрема на сцені “Arena di Verona”, де бере участь в одноіменному фестивалі.

1974 року синьйор Лучано разом з театром “La Scala” завітав до столиці СРСР.

Сольні концерти італійського маестро збирали майже півмільйонну аудиторію в Центральному парку Нью-Йорка, в лондонському Гайд-парку та на Марсовому полі в Парижі. Його завжди й усюди вітали оперні шанувальники: “Ей, Паваротті! Привіт, маестро! Чао, Лучано!” У чому ж був секрет популярності знаменитого італійського співака серед меломанів усіх рас та кольорів шкіри? Напевно, у його здатності широко дарувати світові багатство своєї душі, своєї любові до мистецтва і людства. І в цьому у Паваротті чимало спільного з легендарним Енріко Карузо, улюбленцем батька.

У театрі “Covent Garden” Лучано співає перед королівським подружжям — Діаною та Чарльзом, звідси й починається їхня дружба. Однак на похороні Діани відмовляється співати, тому що сприйняв цю трагедію дуже глибоко.

Виступаючи в “Deutsche Oper Berlin” 1988 року, Паваротті став ще раз рекордсменом. Опера “Любовний напій” Гаetano Доніцетті мала такий гучний успіх, що театральну завісу відкривали 165 разів! Щасливим внеском до слави співака стала арія “Nessun Dorma” з опери “Турандот” Пуччіні, яка прозвучала у виконанні Лучано Паваротті ще на початку чемпіонату світу з футболу 1990 року. Він виконував головну свою місію — невтомно популяризував оперну музику, прагнучи донести її до широкого загалу. Ось чому віддавав перевагу телебаченню, щоб його міг почути кожний меломан. За його ініціативою відбулася благодійна акція “Концерт трьох тенорів”, де він співав разом із зірками світової опери — Пласідом Домінго та Хосе Каррерасом. Оперна трійця виступала на футбольних чемпіонатах світу 1990-го, 1994-го, 1998-го та 2002-го рр.

Свій оперний дебют Паваротті не забув. Навпаки! Згодом він став фундатором міжнародного конкурсу для по-

шуку молодих і талановитих вокалістів, які мріють про оперну сцену так званого “The Pavarotti International Voice Competition”.

Співак був ініціатором благодійних концертів “Паваротті і друзі”, які тривали з 1992-го до 2005 року. Разом з ним виступали топ- і рок-зірки естради, зокрема Дзуккоро, Брайан Мей, Стінг, Роджер Тейлор та ін. Кошти з концертів йшли на підтримку біженців в усьому світі. Альбомні й концертні записи були сюрпризом для меломанів й розходилися величезними накладками.

2004 року Лучано Паваротті офіційно розпрощався зі сценою. Арію Каварадоссі з опери “Тоска” Пуччіні артист виконав після того, як сповістив меломанів нью-йоркської “Metropolitan Opera” про останній свій виступ. У залі був аншлаґ, а співака проводили овацією тривалістю понад 11 хвилин. Востаннє він співав 10 лютого 2006 року на відкритті ХХ Зимових Олімпійських ігор у Турині...

Реквієм для короля, або Vivat, король!

Лучано Паваротті пішов з життя о п’ятій годині ранку 6 вересня 2007 року. Його поховали на кладовищі “Montale Rangone” у родинному склепі поруч з батьками. Останні роки його сімейний човен раптом занесло у смугу жорстоких випробувань, що вкрай несприятливо вплинули на здоров’я: розлучення з дружиною, шлюб з молодістю, смерть маленького сина. Лікарі поставили Лучано невтішний діагноз — рак підшлункової залози.

Однак співак ще встиг побувати у Неаполі, відвідати музей-квартиру Карузо та співати на його честь канцону “Пам’яті Карузо”.

Паваротті жив мистецтвом. “Vissi d’arte...” — мав би він казати словами Флорії Тоски з однойменної опери Пуччіні. За понад 40 років творчого життя він проспівав десятки провідних партій — в операх Дж. Верді, Дж. Пуччіні, А. Понк’еллі, В. Белліні, Р. Леонкавалло, У. Джордано, В.-А. Моцарта, П. Масканьї, Р. Штрауса, Ж. Масне та ін. Та найулюбленішими у нього були три опери: “Богема” Джакомо Пуччіні, “Бал-маскарад” Джузеппе Верді та “Любовний напій” Гаetano Доніцетті, які найчастіше виконував. Саме у цих операх, на думку співака, присутній найширший спектр музичних можливостей для тенора.

Творчі принципи Лучано Паваротті успадкував його друг і колега Володимир Гришко, український тенор.

Творча співдружність українського співака з італійським маестро розпочиналася ще у “Metropolitan Opera”, на сцені якої Володимир Гришко виконував оперні партії 44 рази. Людина, znana в оперному світі, маестро Гришко вшанований багатьма престижними винагородами на міжнародних вокальних конкурсах. Реквіємом для “короля верхнього до” та вшануванням його пам’яті і 85-річного ювілею має стати урочистий концерт “Vivat Pavarotti” у Міжнародному центрі культури та мистецтв (м. Київ) 27 березня цього року. Тим самим маестро Гришко продовжуватиме традицію Лучано Паваротті щодо долучення широкого загалу до скарбів світової оперної музики.

Цей рік — ювілейний і для нашого співвітчизника: 28 липня, на день Святого князя Володимира, маестро Гришко святкуватиме свій 60-річний ювілей.

Зворушливі миттєвості Шевченкового Щоденника

5 історичних мініатюр

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

“Я знайшов квартиру Тетяни Петрівни Костомарової...”

Повертаючись із заслання дорогою з Астрахані в Нижній Новгород на пароплаві “Князь Пожарський”, Шевченко випадково дізнався від пасажирки, жительки Саратову Т. П. Соколовської, “що М. І. Костомаров виїхав за кордон”. А мати його живе в Саратові. Я просив у неї адресу Костомарової і...” На цьому запис 30 серпня 1857 р. уривається, речення залишилося незакінченим. Очевидно, тільки-но пароплав кинув якір у Саратові, Тарас Григорович одразу поспішив до матері М. І. Костомарова.

Саме так! І цей дивовижно зворушливий вчинок гідний нашої уваги й пам’яті. Наступного дня, 31 серпня, Шевченко занотував у Щоденнику:

“Ледве пароплав встиг зупинитися біля Саратовської набережної, як я вже був у місті, і за вказівками люб’язної т-те Соколовської я, як по писаному, без допомоги дорого[го] візника знайшов квартиру Тетяни Петрівни Костомарової. Добра старенька, вона впізнала мене по голосу, але, поглянувши на мене, засумнівалася в своєму здогаді...”

Звісно, це було свідченням того, що Шевченко змінився, постарів. Але й часу вже чимало минуло від їхньої попередньої зустрічі — понад десять років. Між іншим, коли влітку 1858 р. М. І. Костомаров зустрівся з Шевченком, той не впізнав його: “Я знайшов його в Академії мистецтв, де йому дали майстерню. Тарас Григорович не пізнав мене і, оглядаючи мене з голови до ніг, знижував плечима і рішуче сказав, що не може здогадатись і назвати на ім’я того, кого перед собою бачить. Коли ж я назвав своє прізвище, він кинувся мені на шию і довго плакав”².

Та повернемося до Шевченкового Щоденника: “Переконавшись же, що це справді я, а не хто інший, вона привітала, як рідного сина, радісним поцілунком і щирими сльозами”.

Костомарова Тетяна Петрівна (1798—1875), мати М. І. Костомарова. Вперше поет бачив її в 1846 р., а потім — у квітні 1847 р., наступного після арешту дня, коли його вже везли з Києва до Петербурга. На першій поштової станції в Броварах Шевченко випадково зустрівся не тільки з Тетяною Петрівною, а й з А. Л. Крагельською — нареченою М. І. Костомарова та її матір’ю, які також їхали до столиці. Аліна Леонтіївна згадувала:

“...Тарас підійшов до нашого екіпажа і з сльозою, що блиснула в його сірих очах, підупалим голосом промовив: “Оце ж бідна Миколина мати, а це, мабуть, його молоденька дружиньонька. Ой, лихо, лихо тяжке, горенько матерям і дівчині”.

Вимовивши ці скорбні слова, Тарас Григорович перецілувався з нами... Устиг тільки сказати нам, що особисто за себе він не журиться, тому що він самотній, “бурлака”, а “Миколи мені жаль, бо в його є мати й дружиньонька, і він ні в чому не винен, хіба в тому, що зо мною побратався. Прости ж мене, матінко, і не кляни!” Він знову перецілувався з нами, сів з жандармами у візок...”³.

Душу запалює й серце розриває ця драматично-зворушлива картина...

Дев’ятнадцятого травня 1847 р., перебуваючи у казематі III відділу власної його

Проект “Подобиці Шевченкового життя” здійснюється з усвідомленням поетових слів із автобіографічного “Листа Т. Г. Шевченка до редактора “Народного читання” (лютий 1860 р.):

“Я наважуюся відкрити перед світом кілька печальних фактів мого існування... тим більше, що історія мого життя складає частину історії моєї батьківщини. Проте я не маю духу входити у всі її подробиці”.

Автор проекту вкотре привертає увагу до маловідомих, хвилюючих, іноді драматично зворушливих сюжетів Щоденника Тараса Григоровича. Шевченкознавець показує, що цей, говорячи словами самого поета, “серцем продиктований” історичний документ, є безпрецедентним вмістилищем Шевченкових одкровенень і душевних порухів.

імператорської величності канцелярії, Шевченко побачив крізь ґрати у дворі матір М. І. Костомарова, яка прийшла до керуючого III відділом Л. В. Дубельта довідатися про долю сина. Це підштовхнуло його до написання пронизливого вірша “Н. Костомарову” (“Веселе сонечко ховалось...”), в якому болісно й самозречено прозвучала тема Шевченкового самотності у біду.

І я згадав своє село.

Кого я там, коли покинув?

І батько й мати в домовині...

І жалем серце запеклось,

Що нікому мене задати!

Дивлюсь — твоя, мій брате, мати

Чорніше чорної землі,

Іде, з хреста неначе зната...

Молюся! Господи, молюсь!

Хвалить тебе не перестану!

Що я ні з ким не поділю

Мою тюрму, мої кайдани!

Як відомо, М. І. Костомарова поїхала за сином у Саратов, куди його було заслано. Уже в жовтні 1857 р. у листі до М. М. Лазаревського Шевченко не забув повідомити: “В Саратові бачився з старою Костомариною, вона ждала його (сина. — В. М.) із загорою к 15 септября”.

Під час зустрічі з Т. П. Костомаровою Шевченко на окремому аркуші записав процитований вірш (з деякими відмінностями від “Малої книжки”) і подарував його Тетяні Петрівні. У цьому автографі назва — “Николаю Ивановичу Костомарову”, дата — “1847 мая 19”, що вказує на день побачення Т. П. Костомарової з М. І. Костомаровим, ув’язненим у казематі III відділу, і підпис “Т. Шевченко”. Згодом у листі до М. І. Семевського, редактора — видавця журналу “Русская старина” — М. І. Костомаров писав про це: “Після повернення на батьківщину я довідався, що Шевченко, звільнений з Петровського укріплення на березі Каспійського моря, де перебував на військовій службі, плив на пароплаві по Волзі, зупинився в Саратові, заїздив до моєї матері, яка жила тоді в цьому місті, і пробув у неї кілька годин. Тут він передав їй присвячений мені вірш, написаний ним під час перебування під слідством, з того приводу, що він несподівано побачив з вікна кімнати, в якій сидів арештованим, мою матір, що проходила мимо”.

У Щоденнику Тарас Григорович записав:

“І, Боже мій, чого ми з нею не згадали, про що ми з нею не переговорили”. Мати М. І. Костомарова показувала йому листи свого сина з-за кордону і пелюстки фіалок, прислані ним в одному з листів із Стокгольма від 30 травня. “Це число нагадало нам фатальне 30 травня 1847 року, і ми, як діти, заридали”. Того дня було оголошено вирок арештованим учасникам Кирило-Мефодіївського братства, а Шевченка передано з III відділу до військового міністерства для зарахування рядовим в Окремий Оренбурзький корпус.

Тарас Григорович прийшов до Т. П. Костомарової в полудень, а розійшлися вони... “О першій годині ночі я розстався з найщасливішою і найбагороднішою матір’ю найпрекраснішого сина”.

Тут найдоречніше навести слова І. М. Дзюби, що стосуються Шевченкової зустрічі з Т. П. Костомаровою: “Читаючи цей запис, думаєш, наскільки Шевченко

жив почуттям дружби, як любив своїх друзів, як радів за них і як міг бути щасливий їхнім щастям... Це та висока міра душевної причетності до людей, яка виявилася і в шемливому ліризмі його поезії, в його “вболіванні” за своїх героїв та постійному чуттєвому “контакті” з ними”⁴.

“...Я набрав маленький букет...”

У поезіях Шевченка лексеми квітка, квіти й похідні від них зустрічаються понад 40 разів, але в переважній більшості метафорично — стосовно дітей і жінок, а ще поетових дум...

Скажімо: “Думи мої, думи мої, / Квіти мої, діти!” Або “Мої любі дівчаточка, / Рожеві квіти”.

У “Розритій могилі” (1843) поет говорить від імені України:

“Малих діток доглядала,

Звичаю навчала.

Виростали мої квіти,

Мої добрі діти...”

Втім, у Шевченковому Щоденнику є малопомічений запис, зроблений 12 вересня 1857 р. у пристані Спаський затон:

“Місцевість прекрасна, оточена молодими дубовими рощами, і, незважаючи на холодну погоду, в росях збереглася свіжа зелень і деякі квіти, з яких я набрав маленький букет і... підніс його наймилішій баронесі Медем, одній з пасажирок “Князя Пожарського” і дружині одного з капітанів Меркурієвської компанії⁵. Мила, приваблива жінка”.

Який пристрасний порух Шевченкового серця! Колишній засланець, поет і художник уже півтора місяця почувався вільним, і це був красивий вчинок галантного чоловіка...

У цьому контексті згадалося мені, як у 1843 р. молодий і завзятий Шевченко сам випрошував квітку у жінки, котра йому сподобалася, про що розповів у своїх спогадах О. С. Афанасьєв-Чужбинський:

“Давно, ще в перші часи нашого знайомства, він довго сидів біля неї на балу і все просив у неї на пам’ять хоч одну голубу квітку, якими була оздоблена сукня. Молода жінка жартувала і жартома відмовляла. Тарас Григорович однак приловчився і відірвав квітку. Так це й закінчилось. Років через два я випадково побачив у нього цю реліквію. Тарас Григорович знякочив трохи.

— Славна молодичка, — сказав він мені, — і така приємна, що, здається ж, і забудеш, а побачиш, то знов так тебе й тягне...”⁶.

Йшлося про Г. І. Закревську (1822—1857), якій Шевченко через п’ять років, у 1848-му, на засланні присвятив вірш “Г.З.” (“Немає гірше, як в неволі”):

Немає гірше, як в неволі

Про волю згадувать. А я

Про тебе, воленько моя,

Оце нагадую. Ніколи

Ти не здавалася мені

Такою гарно-молодою

[І] прехорошою такою,

Так, як тепер на чужині,

Та ще й в неволі.

Чи згадав тоді Шевченко про квітку, яку зірвав із сукні цієї жінки? Втім, аби ми не забули її, справді гарно-молоду й прехорошу, митець залишив нам дивовижний портрет Г. І. Закревської, виконаний у грудні 1843 р. у селі Березовій Рудці.

Тож і хочеться запитати, що взагалі мо-

же нині значити та давно зів’яла квітка, котру Тарас Григорович зберігав кілька років, у порівнянні з уже цитованим, нев’яучим, одним із найкращих ліричних віршів Шевченка та безсмертним портретом Г. І. Закревської? На мій погляд, дуже багато! Бо це такий самий радісно-пронизливий епізод його життя, як і збирання маленького букета квітів для малознайомої, але милої, привабливої жінки...

Ганна Іванівна померла молодою — у 1857-му. То був останній рік Шевченкового заслання та його нових надій і сподівань на подальше життя в своїй хатині, з садочком над Дніпром, з коханою і люблячою жінкою...

Бо ж і в останньому своєму вірші “Чи не покинуть нам, небого...” (14—15 лютого 1861 р.) поет залишив нам ось ці рядки:

В гаю — предвічному гаю,

Поставлю хаточку, садочок

Кругом хатини насажу,

Прилинеш ти у холодочок,

Тебе, мов крало, посажу.

Того скорботного для України року вже без Тараса Григоровича

Встала й весна, чорну землю

Сонну розбудила

Уквітчала її рясом,

Барвінком укрила...

“Я купив їм солодких пиріжків...”

Тридцятого вересня 1857 р., перебуваючи у Нижньому Новгороді, Шевченко зробив такий запис у Щоденнику:

“Погода прекрасна. Я виїхав на бульвар. Між іншою публікою зустрів на бульварі дітей — три дівчинки та хлопчик. Прегарненькі і жваві діти... Взагалі здалися мені вони схожими на трупу малаят-комедіантів. Я дійшов з ними до кондитерської, купив їм солодких пиріжків на полтину й познайомився. Звати їх: Катя (найжвавіша), Надя і Дуня, а хлопчика Санею... Процаючись, вони простили мене до себе в гості...”

Несподівано виразний, невимушений і зворушливий штрих від самого Шевченка до численних спогадів про те, як він любив дітей. О. С. Афанасьєв-Чужбинський згадував, що в Україні велику віху мав Шевченко від селянських дітей, які цілими днями перебували на вулицях. Тарас Григорович не раз приєднувався до їхнього гурту і, підбадьоривши положене товариство, розповідав їм казки, співав дитячих пісень, яких знав безліч, серйозно робив пискавки і невдовзі завойовував прихильність усіх дітлахів. У М. К. Чалого є подібний сюжет про те, як у серпні 1859 р. на київській околиці Пріорці, де знімав квартиру, Шевченко влаштував свято для дітей: “Іх набігло з півсотні. Тарас Григорович тим часом пішов на базар і накупив стільки ласощів, що насили доніс до квартири. Подвір’я притрусили свіжонакошеною травою, діти качалися і перекидалися сповнюючи околиці дзвінками веселими голосами. Та на цьому ще не закінчилось: після обіду перекупка привезла повний віз яблук, груш, пряників, бубликів і т. ін., і т. ін. Це друге частування було влаштовано вже за містом, на вигоні недалеко від Пріорки, куди хазяйка, побоюючись за цілість свого садка, випровадила галасливу ватагу разом із своїм квартирантом. А Тарас Григорович був сам не свій: бігав, метушився, реготався, пустував”.

У спогадах О. С. Афанасьєва-Чужбинського є цікава розповідь про те, як у 1846 р. у Києві біля Золотих воріт, руїни яких Шевченко малював, він відгукнувся на плач дівчинки, котру залишила без догляду няня: “Підходжу до Золотих воріт і що ж бачу? Тарас Григорович розстелив свою квітчасту хустку, на неї посадив трирічну дівчинку і з клаптиків паперу майструє їй якусь іграшку”⁷.

Переконливі й хвилюючі мемуарні свідчення, що проймають душу! Втім, для мене найзворушливішим є лапідарний Шевченків запис у Щоденнику на заслання 11 липня 1857 р. про те, що він натрапив на мокру стежку з відбитками мініатюрних дитячих ніжок: “Я любувався і стежив за цим крихтним дитячим слідом, поки він не

зник у степовому поліну разом зі стежиною”.

До Шевченка повною мірою можна застосувати його слова, сказані про доброго приятеля по заслання А. Оберемка: “Він палко любить маленьких дітей, а це вірний знак серця лагідного, незлобивого”. Сам Тарас Григорович говорив: “Кого люблять діти, той, значить, ще не зовсім поганий чоловік”.

“...Представлявся шефові жандармів кл. Долгорукову...”

Так зафіксував 15 квітня 1858 р. Шевченко свій візит до шефа жандармів і головного начальника III відділу імператорської канцелярії, здійснений за наполяганням графині А. І. Толстої, яку Тарас Григорович називав своєю “святою заступницею”. Цього разу, завдяки їй, недавній засланець “вислухав належне випадку, але ввічливе наставлення, і тим скінчилася аудієнція”.

Долгоруков Василь Андрійович (1804—1868) — князь, генерал-ад’ютант. У 1853—1856 рр. — військовий міністр. Безпосередній організатор суворого поліційного нагляду за поетом після його повернення в Петербург. В. А. Долгоруков розглядав Шевченків лист від 27 жовтня 1858 р. із проханням зняти заборону з його творів, що вийшли у світ до заслання, і дати дозвіл на їхнє нове видання. Після розгляду й оцінки віршів міністром народної освіти Є. П. Ковалевським дав згоду на друк творів поета з попереднім їх цензуруванням. Улітку 1859 р. після довгих зволікань дозволив Шевченкові поїздки в Україну, наказавши встановити за ним ретельний нагляд.

З В. А. Долгоруковим пов’язана драматична історія, в яку поет потрапив восени 1858 р. Ідеться про те, що П. О. Куліш без дозволу Шевченка замислив досить ризикований публікаційний план — видання за кордоном його творів, серед яких були знакові поезії, а саме: “Кавказ”, “Холодний яр”, “Як умру, то поховайте...”, “Розрита могила”, “Думка — за думою дума роєм вилітає”, “І мертвим, і живим...”.

Відомий шевченкознавець В. С. Бородин писав щодо цього: “Поет добре розумів, що публікація його політичних творів за кордоном могла надовго поховати будь-яку надію на нове видання його творів у Росії, про котре він тоді клопотався... Не чекаючи цілком можливих репресій, Шевченко 18 жовтня 1858 р. сам з’явився до начальника III відділу В. Долгорукова...” Той занотував:

“Шевченко живе в Академії художеств на квартирі у графа Толстого. Он приходил сказать мне, что Головин (І. Г. Головин — російський письменник, публіцист, емігрант із Росії. — В. М.) намеревается напечатать за границей его сочинения, и уверяет, что он рукописей никаких ему не передавал.

Сочинения же его были, как он говорит, напечатаны до 1847 года и затем запрещены.

Представит мне справку как об этом обстоятельстве, так и о самой сущности его сочинений”⁸.

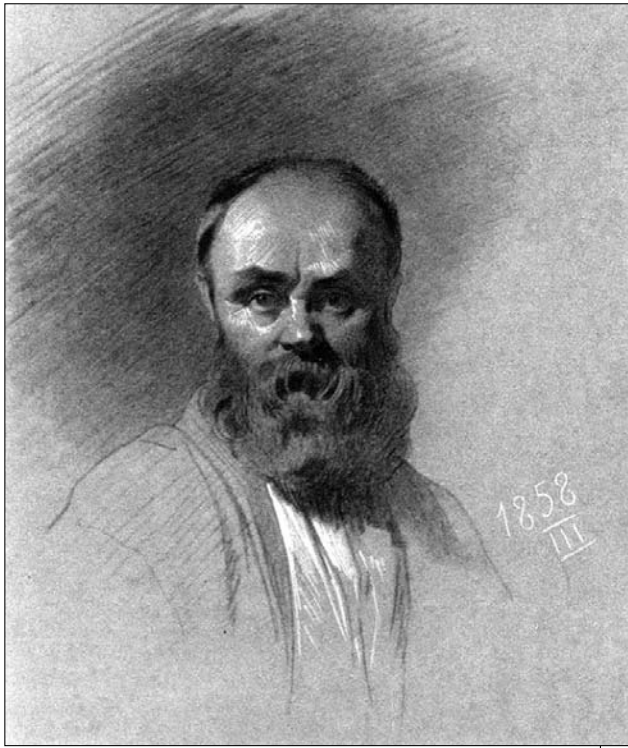
На документі є напис: “Доложено его высочеству. 19 октября”. Тобто, вже наступного дня!

Не кажу, що Шевченко категорично не хотів друкуватися за кордоном. Але ж якою ціною?! Тим більше, що найперше поет прагнув опублікувати свої твори в Росії. Коли І. І. Огієнко написав, що в лейпцизькому збірнику “революційні вірші Шевченка заховано поміж вірші Пушкіна — Пушкін не мав слави революціонера, а Шевченко відкрито її мав, тому його вірші заховано в спокійні вірші Пушкіна”. Легко сказати — “заховано”! Ніби це голку в стогові сіна... Нагадаю, що публікації Шевченкових поезій, початої з “Кавказу”,

передувала така примітка: “Следующие стихотворения были нам присланы на малороссийском языке с примечанием, что стихи Шевченки — выражение всеобщих, накипевших слез: не он плачет о Украине — она сама плачет его голосом”.

Красиво сказано! І головне — правдиво...

Що ж насправді було важливішим — видати в Лейпцигу Шевченкові поезії з прямою загрозою його безпеці та можливості вільно жити й публікуватися в Росії, чи поберегти Кобзаря? Принаймні М. О. Максимович уже в грудні 1858 р. співчував Шевченкові: “Чув я, що якийсь паливода наві-

Т. Шевченко. Автопортрет. 1858 р.

жений там за границею тобі підпакує...”

Утім, історія не має умовного способу. Врешті-решт нині дякуємо П. О. Кулішеві за вихід у світ у Лейпцигу книжки “Новые стихотворения Пушкина и Шевченки” у 1859 р. Тільки немає чим переконувати довірливих людей у тому, що П. О. Куліш при цьому нібито “турбувався” про безпеку Шевченка. З таким успіхом можна було б стверджувати, що це була пряма “підстава” поета, але, слава Богу, цього ніхто не робить. Тож і безпідставних тверджень іншого — кулішефільського гатунку — не варто повторювати впродовж століть.

Нагадаю, що писав свого часу вже згаданий І. І. Огієнко: “Коли саме вийшов у світ лейпцизький збірник 1859 року? Беручи до уваги, що в середині 1859 року за Т. Шевченком значно побільшили поліційний нагляд, а 15 липня його вже й арештували в Україні, можна припускати, що лейпцизьке видання революційних віршів вийшло перед цим часом — десь у середині 1859 року”⁹.

Між іншим, про ті Шевченкові поезії, які П. О. Куліш опублікував із ризиком для себе й поета 1859 р. у Лейпцигу, через три десятиліття він писав: “Из Шевченка мог бы выйти поэт, равный Пушкину и Мицкевичу, вместо певца козачины, восторженного черкесскими разбоями и бросившего грязью в незыблемые устои русской самобытности”.

Оце так П. О. Куліш!

“Семен познайомив мене з вельми пристойним юнаком, з В. П. Енгельгардом”

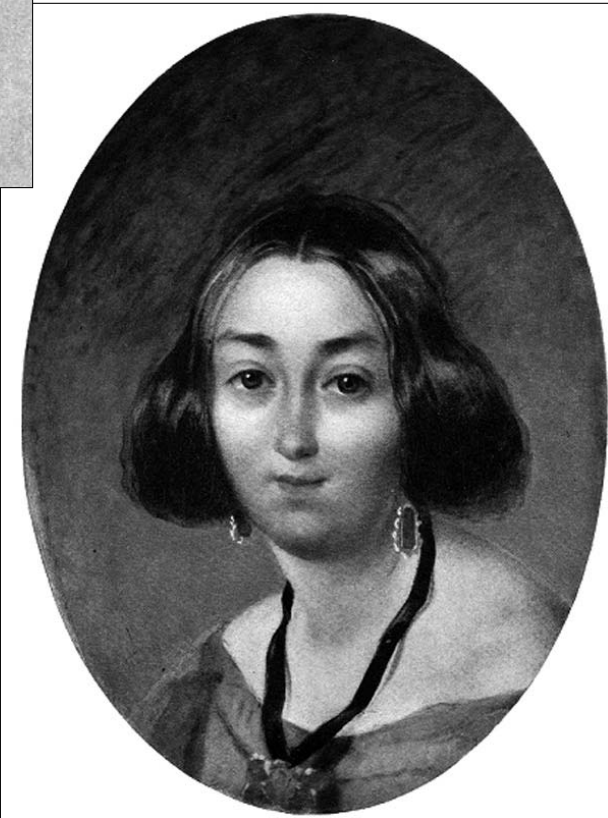
Цей запис Шевченко зробив у Щоденнику 14 квітня 1858 р. Семеном він називав свого друга, співака, композитора і драматурга С. С. Гулака-Артемовського.

Енгельгардт Василь Павлович (1828—1915) — син колишнього Шевченкового поміщика П. В. Енгельгардта, російський астроном, член-кореспондент петербурзької Академії наук (1890). Знавець і любитель музики, друг О. С. Даргомижського, В. В. Стасова та інших відомих діячів мистецтва. Дослідники відзначають значну

роль В. П. Енгельгардта у пропаганді творів і збиранні творчої спадщини М. І. Глинки. Можливо, Шевченко знав його з 1829 р., ще немовлям, коли приїхав до Вільни.

У контексті поетового запису необхідно зазначити, що в спогадах А. О. Козачковського є фраза, здається, ніким і ніколи не потрафлена: “Описана ним самим (Шевченком. — В. М.) у Щоденнику несподівана зустріч його в Москві з синами колишнього його володаря, є найпереконливішим спростуванням несправедливого докору Шевченкові в озлобленості...” Нічого подібного в поетовому Щоденнику стосовно Москви немає. Таким чином, у наступному виданні “Спогадів про Тараса Шевченка” необхідно принаймні зробити коментар до цитованої фрази А. О. Козачковського про те, що насправді зустріч із сином (а не з синами) П. В. Енгельгардта відбулася не в Москві, а в Петербурзі.

Автор статті про В. П. Енгельгардта в “Шевченківській енциклопедії” (т. 2) Г. Д. Зленко вважає, що ретельне вивчення життя поміщика не дає підстав для однозначного його характеристики лише як брутального пана. Скажімо, В. П. Енгельгардт, як уже відзначено, цікавився музикою, у маєтку на Смоленщині тримав оркестр із кріпаків, а в Петербурзі — крамницю музичних інструментів. Не чужим був і до портретного живопису, мав знайомих серед художників. До речі, на замовлення В. П. Енгельгардта Шевченко виконав у 1833 р. його портрет аквареллю (зберіга-

Т. Шевченко. Портрет Г. Закревської. 1843 р.

ється в Національному музеї Тараса Шевченка).

У зв’язку з цією несподіваною зустріччю Шевченко записав того дня — 14 квітня 1858 р.:

“Багато й багато чого поворухнулося в душі мій при зустрічі з сином мого колишнього поміщика. Забуття минулому. Мир і любов теперішньому”.

Особливо хвилююче висловлено цю тему ще на початку 1857 р. у листі до А. І. Толстої, від 9 січня 1857 р., де сказано, що випробування “научило меня как любить врагов и ненавидящих нас”. Подібний запис є і 27 червня у Щоденнику: “Я в глубині души прошою моїх гонителей...” С. О. Єфремов писав, що “нотка ця дуже пасує до однієї з основних рис Шевченкового світогляду...”. Насправді не лише Щоденник, а й поезії, написані Шевченком наприкінці життя, свідчать, що він не став усупрошеном: “Чи буде суд! Чи буде кара! / Царям, царят на землі?”

І все-таки, все-таки... У записі після зустрічі з В. П. Енгельгардом бринить пронизливе прагнення віруючої людини до християнського прощення своїм кріпосникам. Не випадково Тарас Григорович заходив до В. П. Енгельгардта, як про це занотувано в Щоденнику 6 і 16 травня. Але

Шевченко не забув минуле! Досить прочитати кінцівку “Письма Т. Гр. Шевченка к редактору “Народного чтения” (1860):

“Краткая история моей жизни, набранная мною в этом нестройном рассказе в угождение вам, сказать правду, обошлась мне дорожже, чем я думал. Сколько лет потерянных! сколько цветов увядших! И что же я купил у судьбы своими усилиями — не погибнуть? Едва ли не одно страшное уразумение своего прошедшего. Оно ужасно...”

Що стосується миру й любові теперішньому, то Шевченко про це лише мріяв, адже його теперішнє було гірким уже тому, що, як писав він у шойно згаданому листі, “...мои родные братья и сестра... до сих пор — крепостные. Да, милостивый государь, они крепостные до сих пор!” Шевченко взагалі не міг миритися з кріпосницькою дійсністю Росії.

О. Я. Кониський писав, що поетів знайомий Ф. І. Черненко зайшов до Шевченка 19 лютого 1861 р., тобто за тиждень до його смерті, а той замість привітання схвилювано запитав його:

“Що?.. є? Є воля? є маніфест?” — і, глянувши в вічі Черненкові, зрозумів відповідь... Глибоко зітхнувши, мовив: — “Так нема?.. Нема?.. Коли ж воно буде?!” Пустивши міцну недруковану фразу, Тарас закрив лице руками і, впавши в ліжку, заплакав”.

У цьому контексті вважаю конче необхідним нагадати читачеві слова нашого великого сучасника І. М. Дзюби:

“І Шевченків образ сьогодні людьми соціально замороженими нерідко коригується з позиції замовчування його соціальних емоцій та орієнтацій. Але нікуди нам не дітися від того факту, що кріпачина, панщина — одна з головних тем Шевченкової поезії. Бо закріпачення, як і пов’язане з ним національне поневолення, було найбільшим лихом його народу. І про це доводиться — гіркий парадокс! — нагадувати не лише малоосвіченій публіці, а й деяким сномом, що хочуть бути небачене оригінальними й довільними в інтерпретації Шевченка”.

Отже, нагадую, що історична та моральна правота Шевченкової непримиренності й категоричності в його суді над кріпосництвом і кріпосниками не старіє з часом, як і поетова правда й воля, що пронизують його творчість.

¹ Костомаров Микола Іванович (1817—1885) — один із засновників Кирило-Мефодіївського братства, автор його програмного документа “Закону Божого” (“Книги буття українського народу”). Шевченко познайомився з ним навесні 1846 р. у Києві. М. І. Костомарова було заарештовано 31 березня 1847 р.

Після річного ув’язнення його заслали під нагляд поліції до Саратову. Звільнившись з-під нагляду (1856), наступного року виїхав за кордон (Швеція, Німеччина, Швейцарія, Франція, Італія, Австрія).

² Спогади про Тараса Шевченка. — К.: Дніпро, 1982. — С. 146.

³ Там само. — С. 174.

⁴ Дзюба І. Тарас Шевченко // Історія української літератури. — К.: Наукова думка, 2014. Т. 4. — С. 525.

⁵ Е. Б. Медем (роки життя невідомі) була дружиною титулярного радника М. де Медема, засідателя земського суду м. Балахни Нижньоновгородської губернії, одного з акціонерів та агентів пароплавної компанії “Меркурій”, якій належав “Князь Пожарський”. Пасажирка пароплава. Брала діяльну участь в аматорських театральних виставках, що мали успіх у нижньоновгородстві.

⁶ Спогади про Тараса Шевченка. — С. 103.

⁷ Там само. С. 102—103, 302—303.

⁸ Тарас Шевченко. Документи та матеріали до біографії. 1814—1861, К., 1982. — С. 299.

⁹ Огієнко І. (митрополит Іларіон). Тарас Шевченко. — К.: Наша культура і наука, 2001. — С. 113—114.

Ірма Вітовська-Ванца, Наталія Васько, Римма Зюбіна, Лілія Яценко та Катерина Молчанова

Фотовиставка спрямована на створення інституту кінозірок українського екрана та формування позитивного брэнда українського кіно. Автор фотокартин — український фотограф Ігор Гайдай. Організатор проекту — кінотеатр "Жовтень" за підтримки Державного агентства з питань кіно. Куратор виставки — Людмила Горделадзе.

Ігор Гайдай — автор фотокнижок "Українці. Початок третього тисячоліття" (1996—2003), "9 місяців + 3 дні" (2006—2008), "РАЗОМ.UA" (2004—2011), проектів "Плоди землі", "Космос українського хліба" та інших. Свою

роботу присвячує популяризації світової фотографії в Україні, а української — в Європі. Виставки робіт Ігоря Гайдає експонувалися в галереях Польщі, Франції, Англії, США, Великобританії, Швеїцарії та інших країн світу.

Урочисте відкриття виставки відбулося за участі Ігоря Гайдає та акторів — учасників проекту.

Як зазначила Людмила Горделадзе, мета проекту — аби глядачі пізнавали наших акторів, а актори мали свої зображення від найкращих фотохудожників.

Директор кінотеатру "Жовтень" Юлія Чухно переконана, що такі виставки дуже важливі.

Як стати зіркою?

У Галереї KINO столичного кінотеатру "Жовтень" відкрили фотовиставку "Нові зірки українського кіноекрана".

Завдяки їм глядачі знатимуть, хто створює українську культуру, вітчизняне кіно. Виставка триватиме більше місяця, її зможе оглянути кожен охочий з 10-ї до 22-ї години щодня.

Представник Держкіно України Алік Шпилюк привітав учасників виставки від Одеського міжнародного фестивалю. За 10 років існування цього фестивалю та 4 роки існування Української кіноакадемії багато з представлених тут акторів стали лауреатами цих форумів.

Своїми враженнями поділилися актори, чії світлини представлено на виставці.

Ірма Вітовська-Ванца, акторка театру і кіно, продюсерка ("Тамний щоденник Симона Петлюри", "Брама", "Мої думки тихі" та інші):

— Вдячна всім, хто долучився до проекту. Він сприятиме пропаганді українського кіно. А ще це була добра нагода поспілкуватися з колегами. Світлини чудові. Особлива подяка Ігорю Гайдаю.

Катерина Молчанова, акторка театру і кіно ("Гуцулка Ксеня",

"Моя бабуся Фані Каплан", "Рівень чорного"):

— Якщо ти пропускаєш один день тренування, це помічаєш лише ти, два — твій учитель, а якщо три — то всі. Тож щодня працюю над собою. Для мене велика честь, що на цій виставці серед колег представлено й мої фото.

Лілія Яценко, акторка театру і кіно ("Чужа молитва"):

— Зійомки в кіно — це здійснення моєї великої дитячої мрії, що мене покажуть на всю Україну, на великому екрані в українському фільмі. Для кожного актора дуже важливо брати участь у таких престижних виставках.

Ахтем Сеїтаблаєв, актор і режисер кримськотатарського походження ("Чемпіони з повітря", "Хайтарма", "Чужа молитва", "Захар Беркут", "Кіборги", "Додому" та інші):

— Дякую організаторам, насамперед кінотеатру "Жовтень". Тут я продемонстрував свій перший повний метр. Протягом багатьох років цей кінотеатр для мене місце, з яким пов'язані і радість, і хвилювання, і знайомство з чудовими людьми. Дякую Іго-

рю Гайдаю за його мистецтво, Одеському кінофестивалю та Кіноакадемії за те, що нас підтримують.

Римма Зюбіна, акторка театру і кіно, телеведуча ("Межа", "Гніздо горлиці"):

— Коли ще мріяла стати актрисою, то ніколи не думала, що мене фотографуватиме Ігор Гайдай. А коли працювала у Молодому театрі, йдучи на роботу, завжди з цікавістю заглядала у вікна його майстерні. Щаслива, що сьогодні у такій класній компанії, а все почалося з телефонного дзвінка... Нині завершую зйомки в новому фільмі, який уже зовсім скоро вийде на екрани.

Аби стати зіркою, треба працювати по 24 години сім днів на тиждень.

Також на фотовиставці представлені світлини В'ячеслава Довженка ("Свінгери", "Кіборги"), Наталії Васько ("Крути 1918", "Гніздо горлиці"), Максима Самчика ("Фокстер & Макс", "Коли падають дерева"), Олега Москаленка ("Дике поле"), Анастасії Пустовіт ("Коли падають дерева"), Романа Луцького ("Секс і нічого особистого", "Сторожова Застава", "Віддана"), Макара Тіхомірова ("Чемпіони з підвороття", "Межа", "Кіборги").

Фото Георгія ЛУК'ЯНЧУКА

Художник і педагог

У Музеї-майстерні Івана Кавалерідзе відкрили ювілейну виставку художника, педагога та громадського діяча Едуарда Межула "Родина та друзі". Крім робіт митця тут представлені картини його друзів, колег, учнів.

Едуард Межул — художник-пейзажист, у творчості якого відображені люди, архітектура і природа міст України. Його ліричні краєвиди та натюрморти відомі далеко за межами України — у США, Європі, Китаї.

На творчість митця мав великий вплив його дід, відомий художник Ілля Штільман, один із лідерів української пейзажної школи ХХ століття. Але академічний фах Едуарда — графіка. Вона, на відміну від станкового живопису, вимагає більшої точності в передачі форм. Це символічно: класичний живопис, імпресіоністичні колірні елементи і прагнення до точного малюнка, що вирізняє неповторний стиль художника.

Педагогічну діяльність Едуард Межул розпочав ще у 18 років після завершення навчання у Республіканській художній школі імені Тараса Шевченка на живописному відділенні (викладач з фаху — Олег Животков) вчителем образотворчого мистецтва. Два роки стажувався у видатного художника й педагога Віктора Зарецького, після цього навчався в Національній академії образотворчого мистецтва та архітектури України (керівник — професор Андрій Чебикін), де отримав диплом художника-графіка. Окрім творчої роботи та викладання живопису, рисунок і композиції, художник з 1988 року зі своїми творчими роботами бере участь у Всеукраїнських художніх виставках. Едуард Межул працює в журі конкурсів творчих робіт молоді, бере участь у відкритті вернісажів, його часто запрошують як експерта на різноманітні конкурси.

Персональна виставка у Музеї-майстерні Івана Кавалерідзе — де-

сята в послужному переліку пана Едуарда. У галереї на Андріївському узвозі, 21, представлена невелика, але яскрава частина творчого доробку родини митця. Це дід ювіляра Ілля Штільман, його мама Лаума Межуле з етюдями середини минулого століття, брат Ілля Межул — гід-мандрівник і фотограф, донька Аліна — графічна дизайнерка, фотограф та дизайнер Руслан Сингаєвський.

Близькі друзі-колеги — вже знані художники й педагоги: художниця-графік, ілюстраторка Наталія Закревська, досвідчена викладачка школи мистецтв Галина Томащук, майстриня техніки акварелі Марина Ольхова, відомою сучасними проектами Валентина Засуцька, різнопланова мисткиня у галузі графіки та живопису Наталя Левітасова.

Цікаві творчі особистості, які не уявляють свого життя без образотворчого мистецтва — Ірина Данишевська, Анна Єленевич, Олена Дмитрієва-Анжеурова, Марія Єленевич та молоді таланти, які нині навчаються в НАОМА та ДХСШ ім. Тараса Шевченка й тільки починають власні кроки в образотворчому мистецтві — Анна Пронтенко, Ольга Клименко. І зовсім юні Софія Лі й Марія Братусь.

Олександр Юнін, директор Музею-майстерні Івана Кавалерідзе, подякував митцю за чудову виставку.

— Виставка надзвичайно тепла, з позитивною енергетикою, тим баченням світу, яке мій брат передає своїм учням. Радію, що на відкритті виставки завітало так багато гостей, — зазначив Ілля Межул.

— Я познайомився з Едуардом Межулом на одній із його виставок, — згадав заслужений

журналіст України Сергій Комісаров. — Був вражений, наскільки це добра, чесна, відверта і талановита людина. Пишаюся тим, що за ці роки встиг багато разів взяти у нього інтерв'ю. Дивлюся на його твори очима всієї династії художника.

— Едуард Межул змінив мого уявлення про колір, фарбу і гармонію, — зізнався заслужений художник України Олег Пінчук. — Він має литовське коріння, але український дух, український світогляд.

Дочка художника Аліна подякувала батьку за те, що прищепив їй любов до мистецтва, до родини, країни. А заслужений художник України Анатолій Буртовий зазначив, що Едуард збагачує Україну своїми творіннями.

— Цей проект відповідає мого способу життя, — розповів Едуард Межул. — Для мене найважливіші — моя родина, мої друзі, студенти, однодумці. На цій виставці представлені твори не лише моїх учнів, а й колег, з якими вчився разом, тих, хто і нині допомагає в творчій роботі, викладацькій діяльності. Хочу, щоб друзі, колеги, однодумці, які мене оточують, залишалися зі мною, залишалися в колі мистецтва. Я за чесне мистецтво і за чесне життя.

Прозвучали привітання від колег, друзів, учнів художника. А завершилося відкриття виставки невеликим концертом.

Земні крила

У Центрі української культури та мистецтва у рамках проекту "Земні крила України" відкрили виставку "Вітряки в графічних роботах студентів КНУБА". Серед її організаторів крім ЦУКМ Київської національної університету будівництва та архітектури і кафедра містобудування архітектурного факультету цього вишу.

В експозиції представлені роботи з фондів кафедри містобудування архітектурного факультету КНУБА, створені в 2018—2019 роках. Тему значення пам'яток архітектури розкривають роботи викладачів та студентів I курсу, присвячені вітчизняним вітрякам. Завдяки кресленням та рисункам студентів перед глядачем постають вражаюче раціональні та естетично виразні інженерні твори талановитих народних майстрів.

Значна частина експозиції складається з аксонометричних розрізів вітряків, щоб ознайомити пересічних глядачів з конструкціями мукельних машин, які зараз недоступні для безпосереднього огляду. Експозиція виставки акцентує увагу на особливостях будівельних конструкцій і архітектурних формах вітряків, які мають глибоке коріння та близькі до традиційного замкового і сакрального дерев'яного будівництва. На виставці представлені основні типи вітряків, що зберігаються в Національному музеї народної побуту та архітектури України.

Представлені роботи Максима Білостоцького, Катерини Волох, Олександра Галіпчача, Данила Гультьєва, Вікторії Лошак, Валерія Майєра, Миколи Ніколаєва, Георгія Парфенюка, Софії Паясь, Єгора Плюща, Кирила Провоторова, Катерини Рашківської, Василя Трохименка, Назара Шахрая, Дениса Шелеста, Сергія Юзькова та викладачів Г. А. Носенко, М. А. Ларіонової. Графічні роботи виконані на

основі історико-етнографічних, архітектурно-конструкторських розвідок, на базі оригінальних архівних документів Національного музею народної архітектури і побуту України.

Студентські твори виконані в класичній архітектурній техніці відмивки, викладачі застосували в своїх роботах і традиційні, і сучасні техніки та матеріали. Архітектурна графіка виконана в техніці відмивки, яка передбачає релістичну передачу об'єму та простору будівлі на основі вивчення закономірностей їх світлотінового моделювання. Матеріалами для неї слугують китайська туш (суха фарба для каліграфії та малювання, що застосовується в Китаї з XI ст.), пензлі та папір.

Таким чином, у цих роботах дивовижно поєдналися складові "чотирих коштовностей кабінету" давнього Китаю, які були символами освіченої людини (матеріали графіки), надбання західного світу (технічні прообрази вітряків з Нідерландів та Німеччини) та безмежні українські степи, на яких привітно панували вітряки.

Автори проекту: Ганна Носенко (КНУБА), Мар'яна Ларіонова (КНУБА); куратори: Ганна Носенко (КНУБА), Мар'яна Ларіонова (КНУБА), студенти I курсу кафедри містобудування архітектурного факультету КНУБА Микола Ніколаєв, Георгій Парфенюк, Валерій Майєр.

Особливу увагу відвідувачів виставки привертають графічні роботи Валерія Майєра (вітряк з села Юнаківка Сумського району, Сумщина), Данила Гультьєва (вітряк з села Сасинівка Пирятинського району, Полтавщина), Олександра Галіпчача (вітряк з села Мала Морочня Заріченського району, Рівненщина), Вікторії Лошак (вітряк з села Кримне Старовижівського району), Єгора Плюща (вітряк з Хутора Лісовий Ніжинського району Чернігівської області).

У публікації використано матеріали ЦУКМ.

Сторінку підготував Едуард ОВЧАРЕНКО

«Любові легкого шляху не треба...»

Київський академічний драматичний театр на Подолі запрошує 29 лютого та 1 березня на прем'єру вистави “Камінний господар” за п'єсою Лесі Українки, що відбудеться на Новій сцені театру.

Режисер-постановник та автор музичного оформлення Іван Уривський відомий столичному глядачеві за постановкою “Лімерівни”, прем'єра якої відбулася минулого театрального сезону на Камерній сцені імені Сергія Данченка Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка. У новій виставі ролі виконуватимуть провідні актори театру: Роман Халаїмов (Командор дон Гонзаго де Мендоза), Даша Малахова (Донна Анна), В'ячеслав Довженко (Дон Жуан), Катерина Рубашкіна (Долорес), Володимир Кузнецов (Сганарель, слуга Дон Жуана). Над виставою працюють художник-постановник та художник з костюмів Тетяна Овсійчук, хореограф Павло Івлюшкін, художник з освітлення Сергій Невгадовський, звукорежисер Сергій Шевченко та помічники режисера Любов Скірко і Софія Людвіченко.

...Поетеса зламу століть. Так називають Лесю Українку, яка дуже тонко відчувала та описувала природу людських стосунків. Нині перед глядачем постає версія любовної божевільної драми у постановці Івана Уривського. У центрі сюжету спокусник Дон Жуан, егоїстична Донна Анна і камінний, консервативний командор дон Гонзаго де Мендоза.

Дон Жуан у письменниці постає не таким, як його літературні прообрази авторства Гофмана, Мольєра, Моцарта, Байрона чи Пушкіна. Адже він тримається гордо, прагне волі і йде за ширим покликком свого серця! У цій любовній пригоді кожен прагне щастя... Та якою ціною? І чий життєві принципи виявляться сильнішими?

Матеріал про прем'єру “Камінного господаря” читайте у наступних числах “СП”.

Фото Іра MARCONI

Майя Михайлівна — головна героїня незвичайної комедії, якій виповнилося 88 років, стверджує, що любов — це найцінніше, що дарує людині доля. Жінка прожила довге життя і відчуває, що незабаром постане у засвіти. На жаль, своїми спогадами їй ні з ким поділитися. І співрозмовником стає її власний склероз.

— Коли мене питають, про що буде вистава, я завжди кажу: про любов, — розповідає пані Таїсія. — Нещодавно ставила дитячу казочку “Дюймовочка та Метелик”. Мене теж запитували, про що буде ця історія. Я відповідала: “Як про що? Про любов. Якщо немає цієї складової, тоді не варто братися за матеріал”.

“Селфі зі склерозом” — це гімн любові, котру жінка пронесла через все життя. Справа не в склерозі, не в болячках. Мене зачепила тема вірності першому коханню.

Артисти, які задіяні у цій виставі, — провідні актори нашого театру. Народна артистка України Клавдія Баріл грає Майю Михайлівну. Режисер і актор Григорій Сиротюк (Склероз) та Олександр Радько (Рома Оськін, Арчіл Олександрович Мікелтадзе, Веніамін Іонович Єсафов).

Ми співпрацюємо з художницею Тетяною Гусевою-Ковтун. Це була наша третя спільна робота. Відчуваємо з нею одну декорацію — це куби різних розмірів. Кожен з них — певний шматок життя героїні. У нас багато таких кубиків. Разом вони складають її життєвий лабіринт. Також додали задзеркалля.

Існує неповторний ефект малої сцени, на якій граємо цю виставу. Проте показували її й на великій під час бенефісу Клавдії Баріл. Також грали “Селфі зі склерозом” на великій сцені під час гастролей у Кропивницькому. Вистава розвивається, живе.

Плануємо і далі служити мистецтву, працювати, ставити нові вистави. На квітень запланована прем'єра постановки “За двома зайцями” Михайла Старицького.

Сюрпризи від склерозу

На суд театральної публіки Києва нещодавно представили виставу Вінницького академічного театру імені Миколи Садовського “Селфі зі склерозом”. Виставу поставила головний режисер театру, народна артистка України Таїсія Славінська за п'єсою нашого сучасника, письменника-гумориста Олександра Володарського.

Ми, напевне, єдиний український театр, який ще не звертався до цього твору. Зрозуміли, що сьогодні цей матеріал актуальний як ніколи.

Відомий український режисер, мій педагог Валерій Пацунов працює над виставою “Гра в детектив” за п'єсою Анатолія Дяченка. До Міжнародного дня театру готуємо велику концертну програму “Магія театру”.

На київський показ вистави завітав автор, якого ми попросили поділитися своїми враженнями.

— У цієї героїні є прообраз — моя мачуха Марія Михайлівна, — розповів Олександр Володарський. — Я написав про неї багато оповідань і мініатюр. Зараз їй 92 роки. Мені запропонували створити п'єсу про цю жінку.

“Селфі зі склерозом” написав 2014 року. Нині її вже поставили у Київському національному академічному Молодому театрі, а та-

кож у театрах Одеси, Вінниці, Маріуполя, Кишинєва, Чикаго, Благовіщенська. Бачив усі українські постановки. Якщо артистка з Вінниці, яка виконує роль головної героїні, 70 років, то київській — 28, а маріупольській — 85. Усі вони створили неповторні образи.

Вінницький театр зробив чудову виставу. Прекрасний акторський ансамбль. Особливо запам'ятовується Клавдія Баріл, яка грає Майю Михайлівну..

Столичний глядач мав можливість подивитися виставу “Селфі зі склерозом” на сцені Київського академічного театру “Колесо” у рамках Українського формату Міжнародного театрального фестивалю камерних вистав AndriyivskyFest. Бажаємо талановитій роботі вінничан потрапити до фінальної, міжнародної частини фестивалю.

Фото Олександра БЕЛЕНЬКОГО

Хто вже бачив “Сталкерів”, знає, як складно підібрати до них слова. Ніколи не забуде, де таємна гілка метро і де час біжить по колу, а не лінійно. Хто бачив цю виставу, знає, що в сірій зоні, на своїй землі, живуть люди. І що в людей стріляти не можна. Ця історія про забутих, нікому не потрібних чудернацьку бабу Прісю, хворобливу матір і придуркуватого сина. Це специфічна комедія, де міф та реальність мають однакову силу, де радіоактивний гумор межує з правдою нашого життя.

— Пишу про те, що болить, турбує, не дає спокою. Тоді пишеш без прикрас про те, що точно знаєш, а якщо не знаєш, виникає необхідність дізнатися, — зізнався Павло Ар'є. — Обрав писати про ліквідаторів аварії. Але як писати, якщо я там не був? Відтак вирішив поїхати в Чорнобиль, тоді це можна було зробити лише нелегально. Там познайомився зі стакерами, побачив місцевих, зрозумів їхні проблеми. Через маму, яка поїхала туди і там втратила здоров'я, досягнути це все було легше. Більшість загону, з яким вона тоді їздила, уже не живе. І вона б не жила, якби ми з братом не доклали багато зусиль до її лікування. Спершу не було жодної фінансової допомоги від державних органів — це теж викликало внутрішній процес, нерозуміння, де ж правда. Тих людей, ліквідаторів, залиши-

Про людей, яких начебто не існує

Репертуар Київського академічного театру драми і комедії на лівому березі Дніпра поповнила вистава “Сталкери” за п'єсою сучасного українського драматурга Павла Ар'є “На початку та наприкінці часів”.

лося дуже мало. Це була маленька проблема маленьких людей. Але маленьких проблем немає, діяти треба через проблему кожної людини. Я так і пишу: не про катастрофу, а про людей — бабу Прісю, її онука, їхні проблеми. І через свою маму, через її біль я побачив цих людей. Забутих, здичавілих, водночас у тисячі разів чистіших, моральніших, адже в нелюдських умовах вони все одно залишаються людьми.

У Чорнобильській зоні виживають лише дуже сильні. Жінка,

яка може на собі цілий світ втримати. Це ті бабусі, які, попри все, йдуть уперед, борються, вони оптимістичні і вважають, що бездіяльність — найбільший гріх. Ось такий збірний образ жінки, яка вже навіть не жінка, а така собі матір-земля, у якій проявляються і чоловічі риси. Баба Пріся каже: “В зоні круглий час, коло, а у них там — лінія. Ми встаємо з сонцем, лягаємо з місяцем. Працюємо весною й влітку, а восени і взимку відпочиваємо. У нас Різ-

дво зимою, а полуниця — літом, а у них там навпаки. Вони спішать, нікуди не встигають...” Це все про нас. А там по-іншому плине час. Вони працюють за циклом природи, а людство уже вишло за межі цього циклу, воно створює іншу природу — людську. І таке порівняння мене дуже вразило. За кілька років після цього я потрапив на лекцію австрійського науковця, вона була про лінійний час. І професор, який все життя присвятив вивченню цього питання, і бабуся, яка закінчила чотири класи, дійшли до однакових висновків, шоправда, різними шляхами.

“Сталкери” — це вистава про дивну сім'ю, яка мешкає в 30-кілометровій зоні відчужен-

ня довкола Чорнобильської атомної електростанції. Покинута село неподалік річки Прип'ять, маленький хутір, глухий кут, тікати нікуди, навкруги ліси і болота... Баба Пріся, її дочка Слава та онук Вовчик хочуть просто жити, але їм доводиться боротися за існування. І боротися не з

радіацією — бабця знає, як домовитися з природою, мавками та іншими “мешканцями” лісу (чи то її уяві). Сім'я змушена захищати свій маленький світ від великого суспільства: від дільничного, який весь час намагається їх виселити, від “мисливців”, які для розваги відстрілюють звірину. І допомоги чекати нізвідки.

Роль баби Прісі виконує актриса театру і кіно, заслужена артистка України Ірма Вітовська. Її героїня майже удвічі старша за віком від виконавиці. Але завдяки майстерній грі у глядачів складається враження, що на сцені стара жінка. Не залишать байдужими і образи, створені Віталіною Біблів (Слава), Владиславом Писаренком (Вовчик і Батько) та Олексієм Нагрудним (Дільничний).

Сторінку підготував Едуард ОВЧАРЕНКО

Перша українська «Школа гри на фортепіано»

У Будинку органної та камерної музики Білої Церкви відбулася непересічна подія музичного простору сьогодні — презентація унікального за задумом видання “Школа гри на фортепіано” заслуженого діяча мистецтв України, лауреата премій ім. І. Огієнка, А. Веделя, доцента Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського Олександра Яковчука. Презентацію, зініційовану директором Білоцерківської школи мистецтв № 1 Лесею Крижешевською, проводили у рамках засідання обласного методичного об’єднання секції “спеціалізованого фортепіано” закладів початкової мистецької освіти Київської області, де з новою збіркою митця познайомилися педагоги-піаністи багатьох шкіл Київщини.

Ольга КУШНІРУК,
кандидат мистецтвознавства

У вступному слові щодо ідеї безпосередньої зустрічі з Олександром Миколайовичем Л. Крижешевською, представивши гостя, розповіла про гарні творчі відносини колективу школи з композитором, велике зацікавлення педагогів і дітей його музикою, охоче включення її до педагогічного репертуару.

Виступ кандидата мистецтвознавства, старшого наукового співробітника Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України Ольги Кушнірук стосувався естетичних констант художньої постаті О. Яковчука. Музикознавець розкрила перед присутніми риси універсальності артистичної постаті митця, що простежуються у широкій палітрі жанрового вибору (ораторії, симфонії, концерти, камерні кантати, обробки народних пісень, духовні композиції, камерно-інструментальна музика тощо). Провівши паралель із засновником української світської

композиторської школи Миколою Лисенком, вона зауважила як пріоритетну рису різновекторне опрацювання й переосмислення національних джерел, плекання української інтонаційності як вияв ментальної етнорепрезентації у музиці, а також відчуття композитором вимог сучасності (у виборі тематики і засобів її втілення).

Своїми висновками щодо апробації “Школи гри на фортепіано” О. Яковчука поділилася викладач-методист, завідувачка фортепіанним відділом Білоцерківської школи мистецтв № 1 Т. Євдокимова. Вона акцентувала увагу присутніх

на педагогічному значенні збірки, формуванні її наповнення на засадах дидактичного принципу “від простого до складного”, на багатогранності художніх образів, наявності необхідних у класі фортепіано розділів (п’єси, старовинні танці, сонатини, поліфонічні форми, ансамблі, етюди).

Найціннішою частиною заходу була натхненно підготовлена доволі насичена прем’єра — концертна програма за участю учнів Білоцерківської школи мистецтв № 1 (викладачі Р. Лисенко, Т. Євдокимова, І. Некрилова, О. Ключніченко, Н.Акастьолова, В.Бородина, Т. Шадріна, Л. Михайлюк, О. Єсипенко, С. Нечипуренко, І. Санжарова, Т. Ткачова, В. Чепіног, А. Баранова, О. Підстепна, А. Бень), повністю укладена з творів “Школи гри”. Майже чотири десятки фортепіанних п’єс, що становили лише чверть масиву збірки, вперше продемонстрували увесь використаний ав-

тором спектр навчального матеріалу, показавши чудову вправність юних виконавців і у технічному втіленні, і в цілеспрямованому розумінні художніх образів. Так, колоритні приклади використання програмності, що неабияк важливо для дитячого сприйняття, становили п’єси “Жаб’ячий дует”, “Танець гномів”, “Зяблик і чорний ведмідь”, “Синички”, “Бурундук”, “Снігова баба”, “Іжачки”, “Танок бджілки”, “Маленький слоник”, “Біла сова”, “Котик з клубком”, “Білохвостий олень” тощо. З-поміж танцювальних жанрів було показано кілька вальсів, низка старовинних за походженням зразків — менует, ескосез, полонез, гавот, тарантела, буре. Діти-піаністи виконали кілька мініатюр поліфонічного (фугета, канон) й інструктивного (етюди) спрямування, а також складніші за композиційними властивостями сонатини. У розділі фортепіанного ансамблю юні музиканти звуковими барвами надзвичайно рельєфно змалювали образи вимерлих доісторичних тварин — динозаврів (“Ігуанодон”, “Іхтіозавр”, “Бронтозавр”, “Птеродактиль”). Ефектним виявилися здійснені в джазовій манері ансамблеві обробки кількох українських народних пісень для фортепіано в чотири руки — “Во Вифлеємі”, “Бог ся рож-

дає” (колядки), “Рекрутська”, “Як шов я з Дебрецена”. На завершення програми до виступу долучився фортепіанний дует у складі дружини композитора, заслуженої артистки України, кандидата мистецтвознавства, доцента Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського Надії Яковчук та Ольги Кушнірук, котрі віртуозно виконали зі згаданого опусу “Веснянку” та “Щедрик”.

Цікавий і напрочуд важливий мистецький проєкт Олександра Яковчука спрямований на збагачення навчального репертуару маленьких піаністів, розширення їхнього музичного світогляду на інтонаційно новаторському музичному матеріалі, з використанням поліфонічних прийомів з урахуванням напрацювань австрійської “нововіденської школи”, з елементами сонористички, модальної техніки, сучасної гармонії. В українській музиці це перший приклад композиторської “Школи гри на фортепіано”, що дає право визнати його автора відкривачем нових перспективних шляхів на теренах українського музичного мистецтва, що й успішно засвідчила прем’єра-презентація навчального посібника О. Яковчука для юних підкорювачів фортепіанної гри.

СЛОВО

Просвіта

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА”
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Висловлюємо наші глибокі співчуття
Юрієві Щербакі та його родині у великому горі —
смерті сина Ярослава

В’ячеслав Брюховецький, Микола Голомша, Любов Голота,
Богдан Горинь, Павло Гриценко, Володимир Загорій,
Світлана Короненко, Павло Мовчан, Дмитро Павличко,
Вадим Скуратівський, Михайло Слабошпицький,
Сергій Тримбач, Микола Цимбалюк

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Микола ТИМОШИК,
Георгій ФІЛІПЧУК,
Микола ЦИМБАЛЮК,
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

